

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»

Навчально-науковий інститут бізнесу та сучасних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра правознавства

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____
(підпис)

Г. В. Лаврик
(ініціали, прізвище)

«__» _____ 2020 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «НЕВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК
ПІДСТАВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ
НОРМАТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ ЇХ
ВИРІШЕННЯ»

спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітня програма «Публічне адміністрування»

Виконавець роботи: Лобода Сергій Анатолійович

_____
(підпис, дата)

Науковий керівник: Лаврик Галина Володимирівна

_____
(підпис, дата)

Рецензент: Кальян Олександр Сергійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА НОРМАТИВНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ЗАБОРОН І ОБМЕЖЕНЬ ЯК ЗАСОБІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ	17
1.1. Природа заборон і обмежень, їх змістове наповнення, як засобів запобігання корупційним проявам	17
1.2. Теоретичні погляди на антикорупційні заборони і обмеження у діяльності державних службовців та посадових осіб о рганів місцевого самоврядування	18
РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ НЕВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТА ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ	38
2.1. Сутність і зміст невжиття заходів щодо протидії корупції, його спрямованість та призначення	38
2.2. Відмінність правових режимів невжиття заходів щодо протидії корупції	43
РОЗДІЛ 3. НОРМАТИВНА РЕАЛІЗАЦІЯ ОБМЕЖЕННЯ СТОСОВНО НЕВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА НЕДОПУЩЕННЯ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ДЕЛІКТІВ	52
3.1. Вирішення проблемних питань невжиття заходів щодо протидії корупції.....	52
3.2. Підвищення ефективності застосування такого обмеження стосовно невжиття заходів щодо запобігання корупції	53
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	80

ВСТУП

Актуальність теми наукового дослідження. На нинішньому етапі розвитку Української держави стратегічно важливими завданнями є підвищення прозорості діяльності державних органів, додержання прав і свобод людини і громадянина, подолання наслідків системної кризи, що породжує явища «тінізації» економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення, зниження рівня корупції в державі та усунення причин і умов, що її породжують.

Вирішенню цих завдань сприяє науково-теоретичне опрацювання заборон і обмежень, їх нормативна реалізація як ефективних та дієвих засобів попередження та недопущення вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також складових загальнодержавного механізму запобігання корупційним проявам. Проведення дослідження різноманітних підходів до розуміння правової природи антикорупційних обмежень та заборон, залучення нормативних документів та матеріалів судової практики засвідчують необхідність і надають можливість визначення потенційних напрямків удосконалення регламентації заборон і обмежень як засобів запобігання корупційним правопорушенням та правопорушенням, пов'язаним з корупцією, а також вирішення інших проблемних питань їх нормативної реалізації, зокрема, у сфері функціонування публічної служби.

До висвітлення окремих проблемних питань застосування адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, в останні роки зверталися К. Л. Бугайчук, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, Ю. М. Дьомін, З. А. Загинеї, В.О. Іванцов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, О.Л. Копиленко, В.В. Мартиновський, В. Я. Настюк, О.Ю.Синявська, М. І. Хавронюк, С.О. Шатрава, О. Н. Ярмиш, та інші науковці. У 2014 році авторським колективом Національної академії прокуратури України був

підготовлений науково-практичний посібник «Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення».

Залишаються актуальними питання вироблення і практичного впровадження належних превентивних заходів щодо запобігання корупційним проявам у сфері політики, публічного управління та адміністрування. Їх вирішення передбачає звернення до характеристики адміністративно-правових заходів запобігання корупції в цілому (аналізу антикорупційного законодавства, адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення тощо); з тим, щоб максимально наблизитися до наукової розробки обмежень і заборон як засобів запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, і зрештою сприяють виокремленню нормативно врегульованих заборон і обмежень у діяльності публічних службовців як засобів запобігання проявам корупції, елементу їхнього правового статусу.

Створення доброчесної публічної служби, вдосконалення законодавства з таких питань, як вступ на державну службу та проходження державної служби, класифікація посад (поділ посад на групи та підгрупи, розмежування політичних та адміністративних посад, призначення помічників (радників) політичних осіб), припинення державної служби, оплата праці (складові заробітної плати, прозорість та мотивація оплати праці державних службовців), обумовлюють надавання окремої уваги кожному із видів заборон і обмежень, пов'язаних з конфліктом інтересів. У працях О.В. Мельника, Снігур І.Й. та інших дослідників здійснюється детальний аналіз антикорупційного законодавства у частині обмеження наукової та викладацької діяльності державних службовців, з'ясовується обґрунтованість та правомірність обмеження наукової та викладацької діяльності державних службовців як заходу запобігання корупції.

Науково-теоретичне забезпечення дослідження заборон і обмежень у діяльності публічних службовців як засобів запобігання проявам корупції

здійснюється в контексті становлення відкритої адміністративної системи запобігання корупції, в якій постійно відбувається чітка взаємодія держав, у першу чергу їхніх правоохоронних органів, на регіональному й міжнародному рівнях, участь у заходах з подолання цього негативного явища, запроваджених у Організацією Об'єднаних Націй, Радою Європи, Інтерполом, Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими міжнародними інституціями.

Метою дослідження є здійснення аналізу невжиття заходів щодо протидії корупції як інструменту запобігання вчиненню правопорушень, пов'язаних із корупцією, аналізу інших нормативних положень з питань заборон і обмежень, встановлених для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, з урахуванням особливостей нормативної реалізації, їх місця, ролі та значення для практичного втілення засад антикорупційної політики держави.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі завдання:

– з'ясувати природу, змістове наповнення заборон і обмежень як засобів запобігання корупційним проявам в контексті норм і цінностей, які поділяють в країнах, де переважає суспільний порядок з відкритим доступом (демократичних країнах);

– висвітлити стан дослідженості антикорупційних заборон і обмежень у діяльності державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування;

– розкрити сутність і зміст невжиття заходів щодо протидії корупції, його спрямованість і призначення;

– з'ясувати сутність кожного із видів діяльності, дозволених для осіб, уповноважених на виконання функцій держави і місцевого самоврядування;

– висвітлити питання відповідальності за порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку;

– виявити проблеми поєднання державної служби та служби в органах місцевого самоврядування з іншими видами оплачуваної діяльності в контексті дотримання встановлених законом обмежень у сфері запобігання корупційним проявам та практики їх застосування;

Об’єктом дослідження є сукупність заборон і обмежень щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, як складових загальнодержавного механізму виявлення та запобігання корупційним проявам.

Предметом дослідження є невжиття заходів щодо протидії корупції як інструмент, адміністративно-правий засіб попередження та недопущення вчинення публічними службовцями правопорушень, пов’язаних із корупцією, та вирішення проблем їх нормативної реалізації.

Методи дослідження зумовлюються метою, специфікою завдань, об’єкта, предмета роботи. Поряд із сукупністю методів і прийомів наукового пізнання, використання яких здійснювалося з урахуванням принципу методологічного плюралізму, актуалізується пошук ціннісних (аксіологічним), системних та інституційних інноваційних методологічних підходів, що дають можливість використовувати власний та світовий досвід у сфері запобігання корупційним проявам.

У дослідженні використовувався діалектичний метод пізнання природи різного роду моделей антикорупційних практик в єдності їх змісту та форми як важливої складової здійснення антикорупційної політики. Завдяки цьому методу став можливим розгляд норм і цінностей, як перешкоди на шляху корупційних проявів в демократичних країнах. Їх сприйняття сприятиме формуванню соціальної і правової культури громадян. Переконавання, засновані на вихованні почуття громадського обов’язку, прагнення бути корисним суспільству і усвідомлення цінності особистого матеріального добробуту як похідного від добробуту суспільного надає можливість сформуванню необхідного рівня соціальної культури суспільства.

Використання системного підходу дозволило долучитися до визначення обрисів певної системи заборон і обмежень для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що є динамічною і тяжіє до наявної антикорупційної політики в державі. Не менш корисним для цієї справи (побудови теоретичної моделі запобігання корупції) став інституціональний підхід, згідно з яким домінує визначення доцільності закріплення своєрідних інструментів, адміністративно-правих засобів попередження та недопущення вчинення публічними службовцями правопорушень, пов'язаних із корупцією. Загалом методологічною основою дослідження заборон і обмежень, встановлених законом для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в тому числі обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності є поєднанням інституціонального, організаційно-правового та адміністративного аспектів публічного адміністрування.

Емпіричну дослідження становлять достанньо інформативний Звіт за період роботи Комітету Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції VIII скликання Верховної Ради України (2014-2019 роки), Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 році, схвалений рішенням НАЗК від 29 березня 2019 року, а також офіційні документи, звіти авторитетних міжнародних організацій, основних міжнародних партнерів України, як то «Групи держав проти корупції» (орган Ради Європи з антикорупційного моніторингу GRECO), Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та інших.

Враховуються дані монографій, навчальних посібників, підручників, збірників наукових праць, а також висновки неурядової міжнародної організації по боротьбі з корупцією та дослідженню рівня корупції по всьому світу Transparency International, результати щорічних звітів про стан політичних прав та громадянських свобод у країнах світу «Freedom in the World».

Положення і висновки дослідження базуються на Конституції України від 28 червня 1996 року, Законі України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року, Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року, Законі України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року та інших нормативно-правових актах, рамкових стратегічних документах. На жаль, у 2019 році не було затверджено нової Антикорупційної стратегії України. Минулий стратегічний документ закінчив свою дію наприкінці 2017 року. З того часу в державі відсутній рамковий стратегічний документ у цій галузі. У 2018 році уряд затвердив проект Антикорупційної стратегії на 2018-2020 роки. Проте, він не був підтриманий Верховною Радою України. Уряд повинен дати доручення Національному агентству з питань запобігання корупції як уповноваженому на це органу щодо розробки нового проекту, із врахуванням нових реалій та критики минулого тексту.

Теоретичне обґрунтування заборон і обмежень як складової загальнодержавної антикорупційної політики, забезпечення належної інституційної системи запобігання корупційним проявам відбувається відповідно до цілого комплексу міжнародних обов'язкових актів (договори і конвенції) та актів рекомендаційного характеру (рекомендації, резолюції, інструкції і декларації), підготовлених та прийнятих у рамках таких організацій, як ООН, Рада Європи, ОЕСР, Організація американських держав, Африканський Союз і Європейський.

Враховується, що для правових систем розвинутих країн Європи, чий підхід Ради Європи до подолання корупції знаходить своє відображення у виробленні загальноєвропейських норм та стандартів, контролі за їх дотриманням, а також наданні технічної допомоги державам та регіонам на підставі кількох міжнародно-правових документів у цій сфері, взагалі не характерно використання в законодавстві терміну «боротьба» – законодавці закладають в нормативно-правовому акти принципи попередження правопорушень, які стосуються певної сфери діяльності. Звертається увага на

Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, який міститься в додатку до Резолюції 51/59 Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 19 грудня 1996 року.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у висвітленні проблем невжиття заходів щодо протидії корупції як інструмента, адміністративно-правового засобу попередження та недопущення вчинення публічними службовцями правопорушень, пов'язаних із корупцією.

У ході проведеного дослідження сформульовані науково-теоретичні положення, які забезпечують цілісне розв'язання важливого наукового питання в межах одного із самостійних напрямів науки державного управління та публічного адміністрування. Зокрема, вперше:

– розкрито потенціал норм і цінностей, які поділяють в демократичних країнах, а також вимог, які зобов'язують кожну державу-учасницю Конвенції ООН проти корупції забезпечувати інституційну спеціалізацію в цій сфері, як своєрідних бар'єрів на шляху поширення корупції;

– з-поміж вимог, які змістовно охоплюються принципом верховенства права, виокремлено вимоги правової (юридичної) визначеності як такі, що дозволять сформулювати конкретні пропозиції щодо антикорупційної нормотворчості та антикорупційного правозастосування, забезпечити відповідність правової визначеності заборон і обмежень як засобів запобігання проявам корупції в Україні міжнародним стандартам ефективної скоординованої політики протидії корупції;

– акцентовано увагу на необхідності закріплення чітких правових приписів, які стосуються заборони особам, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», займатися підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю, крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту;

– висвітлено роль належних законодавчих рішень стосовно обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, як одного із

шляхів формування ефективної скоординованої політики протидії корупції в сфері публічної служби;

удосконалено:

– сучасні підходи до розгляду заборон і обмежень у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, з використанням потенціалу вимог правової визначеності як складової принципу верховенства права;

дістали подальшого розвитку:

– характеристика загальних ознак обмежень, які визначають певні межі дозволеної поведінки публічних службовців задля запобігання вчиненню правопорушень, пов'язаних із корупцією;

– оцінка антикорупційних обмежень, закріплених у положеннях Закону України «Про запобігання корупції», в якості адміністративно-правового засобу протидії корупційним проявам;

– роз'яснення сутності кожного із видів діяльності, дозволених для осіб, уповноважених на виконання функцій держави і місцевого самоврядування, в тому числі викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту.

– міркування щодо усунення двоякого тлумачення правових приписів щодо поєднання державної служби та служби в органах місцевого самоврядування з іншими видами оплачуваної діяльності, що призводить до неможливості застосувати їх на практиці.

Практичне значення одержаних результатів дослідження виражається в тому, що в ньому розкривається потенціал норм і цінностей, як своєрідних перешкод поширення корупційних практик (мереж) в сучасних демократичних державах. Обґрунтовується необхідність попередження та недопущення вчинення корупційних деліктів, зокрема особами, які самі створюють закони та нормативні акти і покликані намагатися примушувати інших до їх неухильного дотримання.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НОРМАТИВНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ЗАБОРОН І ОБМЕЖЕНЬ ЯК ЗАСОБІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ПРОЯВАМ

1.1. Природа заборон і обмежень, їх змістове наповнення, як засобів запобігання корупційним проявам.

Вступаючи на державну службу, особа, крім прав та основних обов'язків державного службовця, свідомо й добровільно приймає встановлені законодавством обмеження і заборони. Правові обмеження державних службовців зумовлені специфікою виконуваних ними державних функцій і службових повноважень.

Законодавством встановлено низку положень, що за змістом є обмеженнями та заборонами певних видів поведінки посадових осіб, а за своїм призначенням це – засоби запобігання корупції. Необхідно такі положення знати, розуміти та дотримуватись у своїй повсякденній діяльності. Крім того, законодавство встановлює низку вимог та процедур, спрямованих на запобігання корупції. Усі ці інструменти становлять комплекс антикорупційних механізмів, які виступають «бар'єрами» на шляху вчинення корупційних правопорушень.

Головна мета правових обмежень – це забезпечення ефективного функціонування державної служби, встановлення правових бар'єрів перед можливими зловживаннями державних службовців, створення умов для належного виконання посадових повноважень і реалізація встановлених Конституцією прав і свобод службовців. Правові обмеження й заборони стосуються осіб, які мають намір стати на державну службу, і діють протягом

усього часу проходження цими особами державної служби, а деякі починають діяти після припинення чи звільнення з державної служби.

Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року №1700-VII встановлено спеціальні обмеження стосовно діяльності осіб уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування:

1. Заробона використання службових повноважень.
2. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності.
3. Заборона особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими.
4. Обмеження щодо одержання подарунків.
5. Обмеження щодо осіб, які звільнилися або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

1.2. Теоретичні погляди на антикорупційні заборони і обмеження у діяльності державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування

Законом України «Про запобігання корупції» (далі – Закон), визначено, що корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, а також відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди цій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Статтями 22-27 зазначеного Закону встановлено спеціальні обмеження стосовно діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, щодо: використання службових повноважень; сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; одержання подарунків; роботи близьких осіб; обмеження щодо осіб, які звільнилися з державної служби.

Оскільки ці обмеження визначено законодавчо, то строк їх дії – весь період перебування на державній службі. Зміни та винятки до них можуть вноситися лише законом. Крім того, законодавством встановлено кримінальну, адміністративну та дисциплінарну відповідальність за порушення цих обмежень і заборон.

1. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22 Закону № 1700).

Стаття 22 Закону № 1700 забороняє використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах. Службові повноваження повинні бути передбачені відповідним нормативно-правовим актом: Конституцією, законом, міжнародним договором, указом, постановою тощо. При цьому межі повноважень посадових осіб органів державної влади та ОМС, підстави та способи їх здійснення повинні бути передбачені знову ж таки Конституцією, законом і міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою (статті 9, 19 Конституції України), та можуть бути розвинуті у підзаконних актах, і такі повноваження здійснюються виключно в інтересах народу України. Використання особою службових повноважень, свого становища та пов'язаних із цим можливостей означає як вчинення будь-якої дії (у тому числі прийняття рішення), так і бездіяльність – утримання від вчинення будь-яких дій – під час виконання особою її службових повноважень чи інших

обов'язків, які визначають її становище як відповідного суб'єкта. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону № 1700 приватний інтерес – будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами, у тому числі ті, що виникають у зв'язку з членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях.

2. Обмеження під час перебування на державній службі сумісництва та суміщення її з іншими видами діяльності.

Відповідно до Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій від 28.06.1993 № 43 *сумісництвом* вважається виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом. Для роботи за сумісництвом згоди власника або уповноваженого ним органу за місцем основної роботи не потрібно.

Перелік робіт, які не є сумісництвом:

Літературна робота, в тому числі робота по редагуванню, перекладу та рецензуванню окремих творів, яка оплачується з фонду авторського гонорару.

Технічна, медична, бухгалтерська та інша експертиза з разовою оплатою праці.

Педагогічна робота з погодинною оплатою праці в обсязі не більш як 240 годин на рік.

Виконання обов'язків медичних консультантів установ охорони здоров'я в обсязі не більш як 12 годин на місяць з разовою оплатою праці.

Керівництво аспірантами в науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах науковців та висококваліфікованих спеціалістів, які не перебувають у штаті цих установ та учбових закладів, з оплатою їх праці в розрахунку 50 годин на рік за керівництво кожним аспірантом; завідування

кафедрою висококваліфікованими спеціалістами, у тому числі тими, що займають керівні посади в навчальних закладах і науково-дослідних установах з оплатою в розрахунку 100 годин за навчальний рік.

Проведення консультацій науковими працівниками науково-дослідних інститутів, викладачами вищих навчальних закладів та інститутів удосконалення лікарів, головними спеціалістами органів охорони здоров'я в лікувальнопрофілактичних установах в обсязі до 240 годин на рік з погодинною оплатою праці.

Робота за договорами провідних наукових, науково-педагогічних і практичних працівників по короткостроковому навчанню кадрів на підприємствах і в організаціях.

Робота без зайняття штатної посади на тому самому підприємстві, в установі, організації, виконання учителями середніх загальноосвітніх та викладачами професійних навчально-освітніх, а також вищих навчальних закладів обов'язків по завідуванню кабінетами, лабораторіями і відділеннями, педагогічна робота керівних та інших працівників учбових закладів, керівництво предметними та цикловими комісіями, керівництво виробничим навчанням та практикою учнів і студентів, чергування медичних працівників понад місячну норму робочого часу і т. ін.

Робота учителів і викладачів середніх загальноосвітніх, професійних та інших навчально-виховних закладів, а також вищих навчальних закладів, прирівнених до них по оплаті праці працівників, концертмейстерів і акомпаніаторів навчальних закладів по підготовці працівників мистецтв та музичних відділень (факультетів) інших вищих навчальних закладів, у тому самому навчальному закладі понад установлену норму учбового навантаження, педагогічна робота та керівництво гуртками в тому самому навчальному закладі, дошкільному виховному, позашкільному навчально-виховному закладі.

Переписування нот, яке виконується за завданнями підприємств.

Організація та проведення екскурсій на умовах погодинної або відрядної оплати праці, а також супроводження туристських груп у системі туристично-екскурсійних установ профспілок.

Інша робота, яка виконується в тому разі, коли на основній роботі працівник працює неповний робочий день і відповідно до цього отримує неповний оклад (ставку), якщо оплата його праці по основній та іншій роботі не перевищує повного окладу (ставки) за основним місцем роботи.

На практиці також використовуються поняття «зовнішнє сумісництво» та «внутрішнє сумісництво».

Якщо працівник працює на двох підприємствах, одне з яких є основним місцем роботи, а інше - місцем роботи за сумісництвом, то ця робота вважається *зовнішнім сумісництвом*.

Якщо працівник працює на тому самому підприємстві як основний працівник і у вільний від основної роботи час здійснює роботу за сумісництвом, то ця робота вважається *внутрішнім сумісництвом*.

Керівники державних підприємств, установ, організацій, їхні заступники, керівники структурних підрозділів державних підприємств, установ, організацій (цехів, відділів, лабораторій тощо) та їхні заступники не мають права працювати за сумісництвом (за винятком наукової, викладацької, медичної і творчої діяльності).

Суміщення професій (посад) – це виконання працівниками на тому ж підприємстві, в установі, організації поряд з своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткової роботи за іншою професією (посадою). Суміщення професій (посад), тобто виконання працівником поряд зі своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткової роботи за іншою професією (посадою), і виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї основної роботи допускаються на одному і тому ж підприємстві, в установі, організації за згодою працівника протягом встановленої законодавством тривалості робочого дня (робочої

зміни), якщо це економічно доцільно і не веде до погіршення якості продукції, виконуваних робіт, обслуговування населення.

Суміщення професій (посад) дозволяється, як правило, в межах тієї категорії персоналу, до якої відноситься даний працівник (робітники, інженернотехнічні працівники, службовці та інші).

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності. Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

Товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (підприємницькі товариства), можуть бути створені лише як *господарські товариства* (повне товариство, командитне товариство, товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи.

Згідно ст. 25 Закону особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, забороняється займатись іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю, а також входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів або наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють

інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації). Крім того, у разі якщо Конституцією і законами України для окремих посад встановлено інші або додаткові спеціальні обмеження щодо сумісництва та суміщення, то їх додержання забезпечується за спеціальними процедурами.

Водночас слід зазначити, що ці обмеження не застосовуються до депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють у раді свої повноваження на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють там на постійній основі), народних засідателів і присяжних.

Така заборона також не поширюється на викладацьку, наукову і творчу діяльність, медичну практику, інструкторську та суддівську спортивну практику.

3. Обмеження щодо одержання подарунку (ст. 22 Закону № 1700).

Особам, уповноваженим на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб:

1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування;

Отримання подарунку повинно бути пов'язане з професійною діяльністю

Приклад із судової справи. Так, будучи на посаді сільського голови громадянин Х отримав у подарунок квартиру від своєї сусідки. Звісно ж, цей подарунок перевищує мінімальний прожитковий мінімум, встановлений для працездатних осіб на день прийняття подарунку. Проте у цій справі суд дослідив матеріали справи та на їх підставі дійшов однозначного висновку про відсутність вини сільського голови. Зокрема, доказами було доведено, а саме показання свідка – сусідки, що вона зробила подарунок громадянину Х не як сільському голові, а просто як жителю села, простій людині, так би мовити. Уточн

сільський голова проживав поряд в одному домоволодінні із сусідкою, за якою він і доглядав. Коли померла мама сусідки, таким чином, аби віддячити, подарувала свою частину будинку громадянину Х з добрих намірів. Суд не винним сільського голову та звернув увагу на те, що відповідно до Закону № одержання подарунку, що перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, в значенні ч. 1 ст. 23 Закону 1700 повинно обов'язково бути пов'язане саме із виконанням особою функцій держави та місцевого самоврядування.

2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи;

Подарунок є майном, яке надають/одержують безоплатно або за ціною нижчою за мінімальну ринкову, при цьому закон не визначає, наскільки нижчою за мінімальну ринкову повинна бути ціна. Тому у відповідних випадках суди дуже часто застосовують ст. 22 Кодексу України про адміністративні правопорушення, згідно з якою при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення орган (посадова особа), уповноважений вирішувати справу, зобов'язаний звільнити порушника від адміністративної відповідальності та обмежитись ухвалою про застереженням.

Передбачене обмеження щодо вартості подарунків (вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки) не поширюється на подарунки, які:

- 1) даруються близькими особами;
- 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Таким чином, можливі 2 випадки, як діяти із подарунком:

– від близької особи або які одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси — лише повідомлення про суттєві зміни в майновому стані у випадку отримання доходу, придбання майна на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року. Нагадаємо, що відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону № 1700 *близькі особи* — це особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у ч. 1 ст. Закону № 1700 (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також — незалежно від зазначених умов — чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта);

– у всіх інших випадках – слід діяти згідно зі ст. 24 Закону № 1700.

Слід розрізняти подарунок від неправомірної вигоди. Отже, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону № 1700:

грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, пос. дарун
нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ці
нижчою за мінімальну ринкову.

грошові кошти або інше майно, переваги, пі.
Неправомірн послуги, нематеріальні активи, будь-які інші ви
вигода (далі — НВ) нематеріального чи негрошового характеру, які обіця
пропонують, надають або одержують без законних на те під

Поняття «неправомірна вигода» не тотожне поняттю «подарунок». У ст. 24 Закону № 1700 неодноразово вжито словосполучення «неправомірна вигода або подарунок» і розділовим сполучником «або» підкреслено відмінність змісту цих понять.

Зміст поняття «НВ» визначають дві обов'язкових ознаки, відповідно до яких:

1) предметом НВ можуть бути лише: грошові кошти та інше майно, переваги, пільги й послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру;

2) їх обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Неправомірна вигода зазвичай має економічний або фінансовий характер, однак може бути й нематеріальною. Це можуть бути, відповідно до Науково-практичного коментаря до Закону України «Про запобігання корупції», наприклад:

- більш швидкий розгляд певної справи або інші форми нематеріальної ваги;
- призначення на посаду без передбачених законом конкурсу чи спеціальної комісії або шляхом порушення умов їх проведення;
- створення кращих кар'єрних можливостей, включаючи підвищення на роботі;
- надання можливості вчитися в університеті дитині певної особи або урсом або влаштування близької особи на престижну роботу;
- непризначення службового розслідування чи дисциплінарного стягнення чи історонення від посади чи незвільнення зі служби за наявності підстав для цього;
- сприяння у направленні в закордонне відрядження чи на підвищення кваліфікації;
- заохочення або подання для нагородження без законних чи належних підстав для цього;
- пригощання коштовною вечерею чи запрошення на ексклюзивний захід.

Отже, найширше визначення в законі поняття «НВ» практично означає, що НВ є усе те, що особа одержує як неправомірну вигоду, яку їй пропонують, обіцяють чи надають. Але термін «неправомірний» в Кримінальній конвенції

про боротьбу з корупцією Ради Європи від 27.01.1999 р. № ETS173, тлумачиться як щось таке, що одержувач не має права приймати або отримувати. Цей термін виключає (не враховує):

- переваги, які дозволені відповідно до закону;
- дрібні подарунки, подарунки дуже низької вартості або соціально прийнятні подарунки.

Як зазначалось вище, другою ознакою НВ є те, що її предмети обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Це означає, що в особи, яка обіцяє, пропонує чи надає зазначені предмети, так само, як і в особи, яка їх одержує, немає визначених безпосередньо в законі підстав для цього.

Види	Ознака предмета/діяння	Ознака законних підстав надання/одержання	Ознака оплатності і розмір
Подарунки	Предмет: грошові кошти, і майно, перевезення, послуги, нематеріальні активи	можливе прийняття подарунку на законних підставах (ч. 2 ст. 23 Закону № 1700) та без законних підстав (ч. 1 ст. 23 Закону № 1700)	даруються близькими особами розмір не визначений
		забороняється вимагати, просити подарунки	даруються іншими особами дозволений розмір подарунки, відповідають загальноновизнаним уявленням гостинності або перевищують однієї

			прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого на день прийняття подарунка
Неправомірною на вигоду	Предмет: грошові кошти, і майно, переваги, послуги, нематеріальні активи; будь-які інші вигоди нематеріального негрошового характеру	НП обіцяють, надають, одержують без законних підстав	грошові кошти, інше майно — будь-якого розміру переваги, послуги, нематеріальні активи; будь-які вигоди нематеріального негрошового характеру — вимірювати неможливо, приклади наводили вище

Дії у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка:

- 1) відмовитись від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію, — маються на увазі будь-які дані, які допоможуть спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції знайти її та притягнути до відповідальності за пропозицію неправомірної вигоди чи подарунку;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції.

Крім того, якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації.

У будь-якому випадку Закон № 1700 передбачає: у випадку наявності в особи сумнівів щодо можливості одержання нею подарунка, вона має право письмово звернутися для одержання консультації з цього питання до територіального органу Національного агентства, який надає відповідне роз'яснення.

Особливих правил також слід дотримуватися щодо подарунків, одержаних як подарунки державі, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям. У цьому випадку особа, яка одержала такий подарунок, зобов'язана передати його органу, установі чи організації, визначеним Кабінетом Міністрів України.

4. Заборона особам, уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Обмеження щодо спільної роботи близьких осіб встановлено вимогами ст. 27 Закону № 1700. Так, ч. 1 ст. 27 Антикорупційного закону визначено, що особи, зазначені у підпунктах «а», «в» - «з» п. 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у підпунктах «а», «в» - «з» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону № 1700, зобов'язані повідомити керівництво

органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

Відповідно до змісту підпунктів «а», «в» - «з» п. 1 ч. 1 ст. 3 Антикорупційного закону суб'єктами, на яких поширюється обмеження щодо спільної роботи близьких осіб, є:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України, Голова Національного банку України, Голова Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби;

г) судді Конституційного Суду України, інші професійні судді, члени, дисциплінарні інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, службові особи секретаріату цієї Комісії, Голова, заступник Голови, секретарі секцій Вищої ради юстиції, а також інші члени Вищої ради юстиції, народні засідателі і присяжні (під час виконання ними цих функцій);

д) особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної

охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) посадові та службові особи інших державних органів;

При цьому, згідно з абз. 3 ч. 1 ст. 27 Закону № 1700, обмеження прямого підпорядкування близьких осіб не поширюється на:

1) народних засідателів і присяжних;

2) близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи;

3) осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також гірських населених пунктах.

По суті обмеження щодо роботи близьких осіб складається з двох окремих заборон: мати в підпорядкуванні близьких осіб або бути їм безпосередньо підпорядкованим.

Обмеження щодо спільної роботи близьких осіб раніше було встановлено ст. 9 Закону № 3206 (ср. 025069200). Зокрема, обмеження щодо спільної роботи близьких осіб не поширювалося на осіб, які працюють у галузі освіти, науки, культури, охорони здоров'я, фізичної культури, спорту та інших осіб, визначених законом (п. 4 ч. 1 ст. 9 Закону № 3206). Із редакції чинного Закону цю норму виключено. Крім того, якщо раніше обмеження не поширювалося на близьких осіб, які безпосередньо були підпорядковані один одному у зв'язку з перебуванням кожного з них на виборній посаді (п. 2 абз. 3 ч. 1 ст. 9 Закону № 3206), то на сьогодні, згідно з п. 2 абз. 3 ч. 1 ст. 27 Закону № 1700, обмеження на пряме підпорядкування близьких осіб не поширюється на близьких осіб, які прямо підпорядковані один одному у зв'язку з набуттям одним з них статусу виборної особи.

Зміст понять «пряме підпорядкування» та «близькі особи» визначено у ст. 1 Закону № 1700.

Пряме підпорядкування — відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо, контролю за їх виконанням.

Близькі особи — особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у ч. 1 ст. 3 Антикорупційного закону (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких із суб'єктом не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі, а також — незалежно від зазначених умов — чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням згаданого суб'єкта.

У визначенні поняття «близькі особи» чітко встановлено ступінь родинних зв'язків, за наявності яких особи вважаються близькими незалежно від того, проживають вони разом чи ні. Поняття «близькі особи» використовується для визначення можливості чи заборони на пряме підпорядкування. При цьому воно не тотожне поняттю «члени сім'ї», яке в першу чергу використовується для цілей декларування.

Відповідно до Закону №1700 не вважаються близькими особи, які хоча й проживають спільно та мають спільний побут, не перебувають у відносинах сімейного характеру (не мають взаємних прав і обов'язків). Так, дві подруги-колеги, які спільно винаймають квартиру або мешкають у гуртожитку, хоча й спільно проживають і, можливо, пов'язані спільним побутом, але їх не

пов'язують стосунки сімейного характеру. Відповідно вони не є близькими особами для цілей застосування антикорупційного законодавства.

Члени сім'ї — це особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, у тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права й обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Як правило, поняття «члени сім'ї» застосовується для цілей декларування, а не для обмежень і заборон суб'єктів, на яких поширюється дія Закону № 1700.

Уникненню порушень вказаного обмеження сприяє:

- чітке усвідомлення посадовими особами його змісту та можливих негативних наслідків;
- виконання особами, які претендують на зайняття посад, зазначених у згаданих підпунктах «а», «в» - «з» пункту 1 частини першої статті 3 цього Закону, обов'язку повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб. Закон чітко визначає алгоритм дій у випадку, коли все ж відносини безпосереднього підпорядкування виникли.

Частиною 2 ст. 27 Закону № 1700 чітко визначено алгоритм дій у випадку, коли все ж відносини безпосереднього підпорядкування виникли:

- у випадку виникнення прямого підпорядкування близьким особам надається п'ятнадцятиденний строк для самостійного їх усунення;
- якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування;

– у разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

Відповідно до п. 4 ст. 41 КЗпП, крім підстав, передбачених ст. 40 КЗпП, трудовий договір з ініціативи власника або уповноваженого ним органу може бути розірваний також у випадку перебування всупереч вимогам Закону № 1700 у прямому підпорядкуванні у близької особи.

Не допускається звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці, крім випадків повної ліквідації, установи, організації (ст. 40 та ст. 41 КЗпП).

Отже, в разі виникнення обставин, що порушують вимоги, встановлені ст. 27 Закону № 1700, тобто знаходження особи у прямому підпорядкуванні у близької особи, і ці обставини добровільно не усунуто у визначений Законом № 1700 термін, а переведення близької особи в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування, неможливе, то особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади згідно з п. 4 ст. 41 КЗпП. До трудової книжки цієї особи має бути внесено такий запис: «Звільнено у зв'язку з перебуванням у прямому підпорядкуванні у близької особи (п. 4 ст. 41 КЗпП)».

Відповідно до положень частини першої статті 27 Закону України «Про запобігання корупції» (Закон № 1700-VII) обмеження щодо спільної роботи близьких осіб в умовах прямого підпорядкування поширюються лише на осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (крім народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад, сільських, селищних, міських голів), які відповідно не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

При цьому відсутність відносин прямого підпорядкування між особами, які працюють на одному підприємстві, в установі, організації, не спростовує виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів при здійсненні ними службових обов'язків.

5. Обмеження щодо осіб, які звільнились або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави та місцевого самоврядування.

Так, Законом передбачено три різновиди цього обмеження та визначено граничний строк їх дії, а саме один рік з дня припинення відповідної діяльності. Отже, ці обмеження стосуються не діючих службовців, а осіб, які звільнились або іншим чином припинили перебування на публічній службі.

Першим різновидом цього обмеження є заборона укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами — підприємцями, якщо протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування особа здійснювала повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих суб'єктів.

Другим різновидом обмеження є заборона особі розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їй відомою у зв'язку з виконанням службових повноважень, крім випадків, установлених законом.

Третій різновид обмеження полягає в забороні особам, які припинили відповідну діяльність, представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якому (яких) вони працювали на момент звільнення.

Обмежень для осіб, які припинили публічну службу, є наявність адміністративної відповідальності лише за фактом незаконного розголошення інформації. Порухення обмеження на укладання трудових угод та правочинів у

сфері підприємницької діяльності тягне за собою правові наслідки у вигляді можливості судового визнання цих угод чи правочинів недійсними.

РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ НЕВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТА ЗАПОБІГАННЯ ВЧИНЕННЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ

2.1. Сутність і зміст нежиття заходів щодо протидії корупції, його спрямованість та призначення

Нежиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення - тягне за собою накладення штрафу від ста двадцяти п'яти до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Та сама дія, вчинена повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, - тягне за собою накладення штрафу від двохсот п'ятдесяти до чотирьохсот

Суб'єктом правопорушень у цій статті є також особи, зазначені в частині третій статті 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань».

Об'єктом даного правопорушення є суспільні відносини у сфері державного управління, а також у сфері запобігання і протидії корупції пов'язані із здійсненням уповноваженими на те законом суб'єктами заходів щодо запобігання та протидії корупції.

Об'єктивна сторона проступку виражається у нежитті передбачених законом заходів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення (формальний склад). Вона характеризується бездіяльністю

суб'єкта проступку щодо обов'язку для вжиття передбачених законом заходів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення.

У відповідності до ч. 7 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції» посадові і службові особи державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадові особи органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції.

Спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції згідно з абз. 13 ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону, є органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції.

Суб'єкт даного адміністративного правопорушення спеціальний. Варто наголосити, що в усіх статтях розділу 13-А КУпАП (крім статті, що розглядається) є примітка, де чітко вказано, хто саме є суб'єктом кожного конкретного правопорушення. Таким чином, суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-9 може бути:

- посадова чи службова особа органу державної влади, його структурного підрозділу;
- посадова особа місцевого самоврядування, структурного підрозділу органу місцевого самоврядування;
- посадова особа юридичної особи публічного права, її структурного підрозділу, яка не зазначена у пункті 1 частини 1 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Посадовими особами відповідно до Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII визнаються керівники та заступники керівників державних органів та їх апарату, інші державні службовці, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій.

Відповідно до нього *службовими особами* є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

Варто звернути увагу, що під *організаційно-розпорядчими обов'язками* слід розуміти обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділами, лабораторіями, кафедрами), їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконроби, бригадири тощо).

Адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення

контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

Статтею 1 Закону України «Про місцеве самоврядування» визначено поняття посадової особи місцевого самоврядування – це особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Згідно з ч. 2 ст. 81 Цивільного кодексу України юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів відповідно до ст. 87 Цивільного кодексу України, а юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Відповідно до роз'яснення Міністерства юстиції України та постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26.04.2002 р. «Про судову практику у справах про хабарництво», характерними ознаками посадової особи юридичних осіб публічного права є те, що вони: одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету, займають в юридичних особах публічного права посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням.

Суб'єктами відповідальності за порушення законодавства про запобігання корупційному впливу на результати офіційних спортивних змагань є посадові і службові особи спортивних організацій та органів, які не вжили заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням, не забезпечили

належний контроль за дотриманням законодавства в цій сфері або не застосували санкцій до суб'єктів відповідальності, тобто це:

- центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування і реалізують державну політику у сфері фізичної культури і спорту, їхні керівники;

- спортивні федерації, Національний олімпійський комітет України, Спортивний комітет України, інші спортивні організації, їхні підрозділи і посадові особи, до компетенції яких належить організація та забезпечення проведення офіційних спортивних змагань і визначення результатів цих змагань, проведення відповідних перевірок і прийняття рішень за їх наслідками;

- посадова особа у сфері спорту – власник, акціонер, керівник чи працівник юридичної особи, яка організовує і сприяє спортивним змаганням, а також особи, уповноважені на проведення офіційного спортивного змагання; керівники і працівники міжнародної спортивної організації, інших компетентних спортивних організацій, що визнають змагання.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини прямого чи непрямого умислу.

Право складати протоколи про адміністративні правопорушення передбачені статтею 172-9 мають право уповноважені на те посадові особи органів внутрішніх справ (Національної поліції), органів Служби безпеки України та прокурор.

Протокол про вчинення адміністративного корупційного правопорушення разом з іншими матеріалами у триденний строк з моменту його складення надсилається до місцевого загального суду за місцем вчинення корупційного правопорушення.

Особа, яка склала протокол про вчинення адміністративного корупційного правопорушення, одночасно з надісланням його до суду надсилає органу державної влади, органу місцевого самоврядування, керівникові

підприємства, установи чи організації, де працює особа, яка притягається до відповідальності, повідомлення про складення протоколу із зазначенням характеру вчиненого правопорушення та норми закону, яку порушено.

Справи про адміністративні правопорушення передбачені статтею 172-9 КУпАП мають право розглядати районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді).

При провадженні у справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 172-9, участь прокурора у розгляді справи судом є обов'язковою.

Справи про адміністративні правопорушення передбачені статтею 172-9 КУпАП розглядаються у п'ятнадцятиденний строк з дня одержання судом протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи.

Строк розгляду справи може бути зупинений судом у разі якщо особа, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення передбачене статтею 172-9, умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися (хвороба, перебування у відрядженні чи на лікуванні, у відпустці тощо).

Адміністративні стягнення за вчинення правопорушень, передбачених статтею 172-9 може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

2.2. Відмінність правових режимів невжиття заходів щодо протидії корупції

Досліджено практику розгляду судами адміністративних протоколів про вчинення правопорушення, передбаченого у ч. 1 ст. 172-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Констатовано наявність відмінностей в

інтерпретації правозастосовувачами законодавчих положень. Питання протидії корупції є одними із найактуальніших у наш час. Світове співтовариство, відзначаючи прогрес України у здійсненні реформ державного та приватного сектору, постійно вказує на недостатність дій щодо зменшення корупційних проявів у державі та щодо вжиття ефективних заходів спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, до яких належать й органи прокуратури. Серед заходів протидії корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушень є встановлення юридичної відповідальності за їх учинення. Так, адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією, передбачена у главі 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Як свідчить аналіз судової статистики, упродовж 2019 року на розгляд до місцевих загальних судів на виконання вимог Закону України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції» (Закон) надійшло 2,6 тис. справ про вчинення правопорушень, передбачених у главі 13-А КУпАП, що на 11,2% більше, ніж у 2018 році (2,3 тис.). Крім того, місцеві загальні суди закрили провадження у справах про такі адміністративні правопорушення стосовно 612 осіб (у 2018 році – 379), що на 61,5% більше. Зокрема, у 2019 році було закрито провадження про адміністративні правопорушення, передбачені у главі 13-А КУпАП, у зв'язку з такими обставинами, як: відсутність події та складу адміністративного правопорушення – стосовно 333 осіб або 54,4% від кількості осіб, щодо яких провадження у справах цієї категорії закрито (у 2018 році – 230 (60,7%)); закінчення строків для накладення адміністративного стягнення, передбачених ст. 38 КУпАП, – стосовно 168 осіб, або 27,5% (у 2018 році – 81 (21,4%)). За малозначністю вчиненого корупційного правопорушення звільнено від адміністративної відповідальності 96 осіб, або 15,7% (у 2018 році – 52 особи (13,7%)).

Із моменту набрання чинності Закону розпочався і триває новий етап протидії корупції в Україні. У цьому Законі закріплено основні дефініції

понять, які суттєво вплинули на підходи правозастосовувачів до вирішення питань про наявність підстав для притягнення осіб до відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією. На сьогодні одним із проблемних питань, яке намагаються вирішити як спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції, так і суди, є застосування ст. 172-9 КУпАП, в якій вказано на відповідальність за невжиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення.

Проблема юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, не є новою для вітчизняної науки. Вказані питання розглядалися в роботах О. Гладуна, Р. Гречанюк, З. Загинеї, В. Кіселичника, Н. Корчак, М. Стефанчук, В. Трепака, М. Хавронюка, Н. Ярмиш та інших учених. Не применшуючи існуючих наукових доробків, слід зазначити, що практичні аспекти застосування ст. 172-9 «Невжиття заходів щодо протидії корупції» КУпАП до цього часу досліджені не були.

Відповідно до ч. 7 ст. 53 Закону посадові і службові особи державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим (АРК), посадові особи органів місцевого самоврядування, юридичні особи публічного права, їх структурні підрозділи у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних державних органів, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення та негайно письмово повідомити про його вчинення спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції.

Згідно зі ст.ст. 24, 28, 49 Закону на державні органи, органи влади АРК, органи місцевого самоврядування, а також юридичні особи публічного права покладено обов'язок повідомлення Національного агентства з питань

запобігання корупції про факти порушення працівниками вимог антикорупційного законодавства, що можуть бути підставами для складання протоколу про адміністративне правопорушення та притягнення винних до відповідальності за правопорушення, передбачені главою 13-А КУпАП.

Як було зазначено вище, у ч. 1 ст. 172-9 КУпАП вказано на відповідальність за нежиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційних правопорушень. Примітка цієї статті розширює коло суб'єктів відповідного правопорушення та передбачає, що до них також належать особи, зазначені у ч. 3 ст. 17 Закону України від 3 листопада 2015 року № 743-VIII «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань». Таким чином, об'єктивна сторона адміністративного правопорушення, передбаченого у ст. 172-9 КУпАП, полягає у бездіяльності суб'єкта правопорушення: невиконання обов'язку вживати передбачених законом заходів щодо припинення корупційного правопорушення та негайного письмового повідомлення спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції про його вчинення.

Як вбачається з аналізу диспозиції ч. 1 ст. 172-9 КУпАП, передумовою притягнення особи до відповідальності є встановлений факт вчинення іншою посадовою або службовою особою корупційного правопорушення (предикатного діяння).

Закон розрізняє два види правопорушень: корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією. Згідно з абзацом 5 ч. 1 ст. 1 цього Закону *корупційним правопорушенням* є діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільноправову відповідальність. Відповідно до абзацу 10 ч. 1 ст. 1 Закону *правопорушення, пов'язане з корупцією*, – це діяння, що не містить ознак корупції, але порушує

встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Водночас під поняттям «корупція» розуміється використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Незважаючи на достатньо чітке формулювання вказаних понять у Законі, на практиці мають місце випадки неоднакового застосування ст. 172-9 КУпАП у цій частині.

Так, згідно з постановою Жовтневого районного суду м.Дніпропетровська від 29 червня 2016 року у справі № 201/8919/16-п першого проректора Державного вищого навчального закладу «Національний гірничий університет» («НГУ»), Особу-1, було визнано винним у скоєнні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-9 КУпАП. У ній було констатовано, що Особа-1 як перший проректор та керівник уповноваженого підрозділу з питань запобігання та виявлення корупції в «НГУ», достовірно знаючи, що чотири завідувачі кафедр «НГУ», маючи у безпосередньому підпорядкуванні своїх близьких родичів на посадах професора, доцента, асистента, вчиняли дії в умовах реального конфлікту інтересів (узгоджували заяви про прийняття їх близьких родичів на роботу). Таким чином, як було констатовано, Особа-1 у межах своїх повноважень не вжив заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів та припинення такого правопорушення, а також негайно письмово не повідомив про вказані

правопорушення керівництво закладу та спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції. Крім того, особі було поставлено у вину невжиття заходів щодо: перевірки фактів своєчасності подачі декларацій посадовими особами закладу про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за 2014 рік, припинення таких правопорушень та письмового повідомлення керівництва закладу та спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції про їх вчинення.

Аналогічним є підхід суддів Київського районного суду м. Харкова (постанова від 6 червня 2016 року у справі No 640/7142/16-п), Червонозаводського районного суду м. Харкова (постанова від 11 липня 2016 року у справі No 646/6458/16-п), Чугуївського суду Харківської області (постанова від 24 січня 2017 року у справі No 636/144/17) тощо.

Іншим є підхід Хустського районного суду Закарпатської області до визначення ознак наявності адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого у ч. 1 ст. 172-9 КУпАП. Зокрема, у постанові від 6 травня 2015 року у справі No 309/1350/15-п голову Боронявської сільської ради було визнано винним у скоєнні адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого у ч. 1 ст. 172-9 КУпАП, у зв'язку із неповідомленням ним спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції про те, що його підлеглий працівник виконував роботу за сумісництвом (за що в подальшому був притягнутий до відповідальності за ч. 1 ст. 172-4 КУпАП). Суд дійшов висновку, що, будучи посадовою особою, яка наділена організаційно-розпорядчими обов'язками, голова Боронявської сільської ради без законних на те підстав, неналежно використовуючи свої службові повноваження та пов'язані з цим можливості, не вжив заходів щодо припинення корупційного правопорушення, вчиненого бухгалтером-статистом, у результаті чого вона одержала неправомірну вигоду у вигляді заробітної плати в сумі 9016,68 гривень.

Критично оцінюючи такий підхід, зауважу, що діяння, передбачене у ст. 172-4 КУпАП, за своєю природою є правопорушенням, пов'язаним із корупцією, а не корупційним правопорушенням. У цьому контексті слід погодитися з думкою судді Подільського районного суду м. Києва, викладеною у постанові від 20 квітня 2017 року у справі No 758/3085/17. Так, згідно з рішенням суду у протоколі про вчинення адміністративного правопорушення вказано, що директор комунального підприємства виконавчого органу Київської міської ради «Київреклама», будучи суб'єктом відповідальності за вчинення корупційного правопорушення згідно з пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону, порушила вимоги ч. 4 ст. 28, ст. 30 цього Закону, відповідальність за яке передбачена ч. 1 ст. 172-9 КУпАП. Будучи посадовою особою юридичної особи публічного права та керівником органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади, якому стало відомо про конфлікт інтересів підлеглої йому особи, не вжила передбачених Законом заходів для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діях начальника відділу із демонтажу КП «Київреклама», який погодив призначення на посаду провідного фахівця відділу, що є його батьком, шляхом його усунення від прийняття рішення стосовно погодження заяви батька на працевлаштування у зазначений відділ. За результатами вивчення матеріалів справи про адміністративне правопорушення суд дійшов висновку, що провадження у справі підлягає закриттю за відсутністю складу адміністративного правопорушення. Зокрема, суд констатував, що з огляду на аналіз термінів «корупційне правопорушення» та «корупція» законодавцем чітко визначено, які саме дії підпадають під визначення «корупційне правопорушення» та яка саме відповідальність настає за його вчинення. Відповідно, адміністративна відповідальність у цьому переліку відсутня.

Підсумовуючи викладене вище, слід констатувати, що на сьогодні у судовій практиці мають місце три основні підходи щодо встановлення кола

предикатних діянь, які є передумовою притягнення до відповідальності за ст. 172-9 КУпАП:

– невжиття уповноваженою особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону, будь-яких заходів щодо виявлення та припинення іншими працівниками порушень цього Закону (наприклад, заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів та його припинення; письмове повідомлення про вказані правопорушення керівництво закладу та спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції);

– бездіяльність особи, зазначеної у ч. 1 ст. 3 Закону, щодо обов'язку вжиття передбачених законом заходів у разі виявлення факту вчинення корупційного правопорушення підлеглим, за яке його притягнуто до встановленої законом відповідальності;

– невжиття особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону, передбачених законом заходів у разі виявлення факту вчинення підлеглим правопорушення, пов'язаного з корупцією, за яке було накладено адміністративне стягнення.

Вбачається, що така ситуація обумовлюється тим, що: по-перше, порівняно із раніше чинним Законом України від 7 квітня 2011 року № 3206-VI «Про засади запобігання і протидії корупції», Закон України «Про запобігання корупції» суттєво обмежив коло діянь, які становлять об'єктивну сторону адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 172-9 КУпАП; по-друге, рішення апеляційних судів у справах про адміністративні правопорушення не переглядаються в касаційному порядку, що значно ускладнює формування єдиної практики застосування ст. 172-9 КУпАП.

Водночас відмінності в інтерпретації законодавчих положень диспозиції ч. 1 ст. 172-9 КУпАП є неприпустимими з огляду на таке. Згідно з ч.ч. 1, 2 ст. 7 КУпАП ніхто не може бути підданий заходу впливу в зв'язку з адміністративним правопорушенням інакше як на підставах і в порядку, встановлених законом. Проведення в справах про адміністративні

правопорушення здійснюється на основі суворого додержання законності. При цьому застосування уповноваженими на те посадовими особами заходів адміністративного впливу здійснюється в точній відповідності з законом (ч. 3 ст. 7 КУпАП). Згідно зі ст. 245 КУпАП завданнями провадження в справах про адміністративні правопорушення є: своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності з законом, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності.

У рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Салов проти України» (Salov v. Ukraine) від 27 квітня 2004 року вказано, що норма не може розглядатися як «закон», якщо вона не сформульована з достатньою чіткістю, щоб громадянин міг регулювати свою поведінку. Громадянин повинен мати можливість – у разі необхідності за належної правової допомоги – передбачити, наскільки це розумно за конкретних обставин, наслідки, до яких може призвести певна дія (див. рішення у справі «Толстой-Мілославський проти Сполученого Королівства» від 13 липня 1995 року, серія А, No 316-B, ст.ст. 71–72, пар. 37). Ці наслідки не повинні бути «передбачуваними» з абсолютною точністю: практика свідчить, що це неможливо. Тоді як певність є дуже бажаною, вона може призвести до надмірної закостенілості, а закон повинен пристосовуватися до обставин, що змінюються. Таким чином, не можна уникнути ситуації, коли багато законів викладені термінами, які є, тією чи іншою мірою, нечіткими і тлумачення та застосування яких є питанням практики (див. рішення у справі «Санді Таймс» проти Сполученого Королівства» від 26 квітня 1979 року, серія А, No 30, п. 49). Наскільки чітко не були б сформульовані правові положення, завжди має місце елемент судового тлумачення, оскільки існує потреба у роз'ясненні спірних питань та в пристосуванні до зміни обставин.

Розділ 3. НОРМАТИВНА РЕАЛІЗАЦІЯ ОБМЕЖЕННЯ СТОСОВНО НЕВЖИТТЯ ЗАХОДІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА НЕДОПУЩЕННЯ ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ДЕЛІКТІВ

3.1. Вирішення проблемних питань невжиття заходів щодо протидії корупції

Проблемним питанням застосування ст. 172-9 КУпАП є не тільки наявність різних підходів правозастосовувачів до розуміння положень чинного законодавства у сфері протидії корупції, а й недосконалість формулювання диспозиції вказаної статті, що виникла з моменту набрання чинності Законом.

З метою приведення у відповідність диспозиції ч. 1 ст. 172-9 КУпАП із положеннями Закону (зокрема, з ч. 7 ст. 53, ст.ст. 24, 28, 49) доцільно розширити коло предикатних діянь, які є передумовою притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 172-9 КУпАП. Вважаю за доцільне викласти диспозицію ч. 1 ст. 172-9 КУпАП у такій редакції: «Невжиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення». У зв'язку із цим також потребує змін і назва ст. 172-9 КУпАП, яку варто викласти як: «Невжиття заходів щодо протидії корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням».

3.2. Підвищення ефективності застосування такого обмеження стосовно невиконання заходів щодо запобігання корупції

Підвищення ефективності застосування обмеження стосовно невиконання заходів щодо запобігання корупції полягає у належній організації здійснення антикорупційних заходів, яка передбачає:

- 1) заходи з мінімізації корупційних ризиків;
- 2) порядок організації навчальної та консультаційної роботи з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства. Взаємодія з громадськістю;
- 3) організація здійснення нагляду та контролю за дотриманням вимог антикорупційного законодавства;

1. Заходи з мінімізації корупційних ризиків

Заходи з мінімізації корупційних ризиків можна умовно розділити на індивідуальні заходи (у фінансовій і нефінансовій сферах) та колективні заходи.

Індивідуальні заходи Юридичної особи

Заходи у фінансовій сфері можуть, зокрема, включати:

- поділ обов'язків (наприклад, щоб одна і та ж особа не могла ініціювати
- ухвалювати рішення щодо здійснення певного платежу або укладення певного правочину);
- встановлення відповідних ієрархічних рівнів повноважень для схвалення операцій чи прийняття управлінських рішень (наприклад, щоб операції на суму, більшу за певний поріг, схвалювались керівником вищого рівня);
- забезпечення фактів виконання робіт або надання послуг підтвердженням за допомогою спеціально встановлених Юридичною особою процедур;

- вимогу принаймні двох підписів для затвердження платежу;
- вимогу наявності відповідної супровідної документації, що додається до затверджуваної угоди чи платежу;
- обмеження використання готівки та запровадження методів контролю готівкових коштів;
- забезпечення точної та зрозумілої класифікації платежів і відповідного відображення на рахунках;
- здійснення періодичного аналізу керівництвом значних фінансових операцій;
- проведення періодичних, незалежних зовнішніх фінансових аудитів і ротацій на регулярній основі осіб або організацій, які виконують такий аудит.

Заходи в нефінансовій сфері можуть, зокрема, включати:

- проведення навчальних заходів;
- внесення антикорупційних застережень до трудових та інших договорів;
- укладення договорів із застосуванням тендерних процедур як мінімум із трьома учасниками;
- залучення третіх (незалежних) осіб до оцінки результатів тендерів і схвалення укладення договору;
- здійснення контролю з боку керівництва Юридичної особи більш високого рівня за операціями з високим рівнем пріоритетності корупційних ризиків;
- забезпечення захисту конфіденційної інформації, пов'язаної з ціною та іншими істотними умовами договорів, обмеження доступу інших, крім чітко визначених, осіб до певного виду інформації;
- надання відповідного інструментарію та шаблонів для допомоги працівникам (наприклад, практичних керівництв, інструкцій, схем узгодження, чек-листів, форм, схем послідовності виконання робіт тощо).

Колективні заходи Юридичної особи

Ефективні індивідуальні дії в рамках реалізації антикорупційної програми забезпечують міцну основу для протидії корупції всередині Юридичної особи. Колективні заходи збільшують вплив та авторитет окремих дій і вирівнюють правила ведення господарської діяльності для всіх конкуруючих у певній галузі (сфері) діяльності Юридичних осіб. Колективні заходи також можуть доповнювати або тимчасово навіть заміщати прогалини в законодавстві, в тому числі антикорупційному.

Ініціативи колективних заходів можуть приймати різні форми, починаючи від короткострокових договорів між діловими партнерами про запровадження певних антикорупційних стандартів і завершуючи довгостроковими подібними ініціативами всіх Юридичних осіб, зайнятих у певній сфері.

При цьому колективні заходи (ініціативи) можуть бути сформульовані та виходити як від однієї Юридичної особи, так і від кількох. Наприклад, мала Юридична особа може звернутися до великої з ініціативою про запровадження стандартів, правил проведення конкретних ділових операцій цією особою з усіма малими Юридичними особами – постачальниками. Вплив на конкурента, який не дотримується антикорупційних стандартів, може бути здійснений шляхом обміну інформацією та відповідного колективного обмеження ділових стосунків із ним.

У свою чергу, колективно можна використовувати механізми державного партнерства, звертаючись із пропозиціями до МВС про вдосконалення нормативної бази, в тому числі його власної антикорупційної програми.

2. Порядок організації навчальної та консультаційної роботи з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства. Взаємодія з громадськістю

Запорукою мінімізації корупційних проявів серед працівників підприємств, установ і організацій є профілактика правопорушень цієї категорії, що має на меті формування почуття обов'язку неухильного дотримання антикорупційного законодавства України.

Ефективними засобами досягнення цієї мети є підвищення кваліфікації службовців через проведення з ними навчальної та консультаційної роботи.

Навчальна робота передбачає проведення таких освітніх заходів зі службовцями, як лекції, семінари, тренінги, практикуми, вебінари тощо. При цьому перевагу слід надавати інтерактивним формам навчання, які забезпечують активну участь і творчу взаємодію учасників між собою та з лектором (тренером).

Консультаційна робота із запобігання, виявлення та протидії корупції полягає в наданні індивідуальних або колективних консультацій окремим працівникам підприємств, установ і організацій з чітко окреслених питань щодо усунення корупційних ризиків у їх роботі, у розгляді конкретних індивідуальних ситуацій, які виникли у працівників підприємств, установ та організацій, або тих ситуацій, що, як правило, виникають у роботі конкретного підрозділу, та в наданні рекомендацій щодо порядку дій з усунення ризиків учинення корупційного правопорушення. Наприклад, працівник В. звернувся до уповноваженого антикорупційного підрозділу (особи) з питанням щодо порядку заповнення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. У цій ситуації йому необхідно надати покроковий алгоритм реєстрації на електронному порталі Національного агентства з питань запобігання корупції та в тестовому режимі показати, яким чином заповнюється декларація та яка інформація в якому розділі декларації надається.

Залежно від організації роботи, а також наявності потреби в особі, яка звернулася за наданням консультації, вона може надаватися в письмовій чи усній формі.

Організація вказаних заходів координується уповноваженою особою з питань запобігання корупції, діяльність якої має ґрунтуватися на принципах відкритості та прозорості.

Зазначені заходи за формою та наповненням повинні відповідати таким вимогам:

- регулярність проведення;
- практичне спрямування змісту (моделювання ситуацій для того, щоб працівники мали практичні навички реагування, наприклад, на вимагання неправомірної вигоди з боку представника державного органу або на пропозиції такої вигоди з боку ділового партнера);
- базування на прикладах з діяльності працівників підприємств, установ та організацій (насамперед позитивні приклади поведінки конкретних працівників);
- безпосереднє залучення учасників заходу до процесу навчання (надання переваги інтерактивним навчальним заходам і тестуванню над лекційною формою навчання або самостійним опануванням матеріалу).

Для проведення навчальної та роз'яснювальної роботи доцільним є залучення як лекторів (тренерів) представників державних органів, діяльність яких пов'язана з виявленням і запобіганням корупції в органах державної влади (Національного антикорупційного бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції), фахівців міжнародних урядових і неурядових організацій, які займаються дослідженнями у сфері запобігання корупції в Україні (Офіс Ради Європи в Україні, Консультативна місія Європейського Союзу в Україні, Координатор проєктів ОБСЄ в Україні, Трансперенсі Інтернешнл Україна тощо), а також представників національних громадських організацій, зокрема тих, що входять до складу громадських рад при органах МВС України.

Підвищення кваліфікації (проведення навчальних і консультаційних заходів) організовується уповноваженим антикорупційним підрозділом

(особою) та здійснюється відповідно до затвердженого керівником підприємства, установи чи організації тематичного плану-графіка на кожне півріччя, що готується уповноваженим антикорупційним підрозділом.

Підвищення кваліфікації повинно передбачати як заходи для всіх працівників, так і окремі заходи для керівника та/або заступників керівника підприємства, установи чи організації.

Тематика та форми заходів (семінари, лекції, практикуми, тренінги, вебінари тощо) з підвищення кваліфікації визначаються Уповноваженим з урахуванням:

- пропозицій керівника, засновників (учасників), керівників структурних підрозділів;
- результатів оцінки впровадження заходів антикорупційної програми;
- результатів періодичної оцінки корупційних ризиків у діяльності підприємства, установи чи організації;
- результатів внутрішніх розслідувань;
- звіту Уповноваженого.

Витрати часу на підвищення кваліфікації у сфері запобігання та виявлення корупції визначаються керівником підприємства, установи чи організації системи МВС України.

Облік проведених заходів з підвищення кваліфікації у сфері запобігання та виявлення корупції, а також облік присутніх на заходах здійснюються уповноваженим антикорупційним підрозділом (особою). Результати навчальної та роз'яснювальної роботи потрібно документувати шляхом складання відповідних протоколів, довідок та інших документів про проведені заходи, передбачених відомчими інструкціями з діловодства.

Навчальна та роз'яснювальна робота може також здійснюватися шляхом періодичних публікацій у відомчих виданнях, які поширюються серед працівників, розміщення повідомлень на інформаційних стендах або

внутрішніх електронних інформаційних базах підприємства, установи та організації системи МВС України.

Уповноважений підрозділ (особа) з питань запобігання та протидії корупції (як і керівник підприємства, установи чи організації) під час виконання своїх повноважень у межах компетенції залучається до проведення всіх антикорупційних заходів, у тому числі пов'язаних з міжнародним співробітництвом державного органу, організації. Такими заходами можуть бути участь у міжнародних проєктах у сфері запобігання та виявлення корупції, участь у тренінгах антикорупційних органів країн, які мають позитивні напрацювання та результати в діяльності у сфері протидії корупції, тощо.

Важливим для формування належного рівня антикорупційної правосвідомості серед працівників підприємства, установи чи організації є своєчасне реагування керівником на повідомлення про ситуації, що містять корупційні ризики. *Наприклад* від працівника Н. до безпосереднього керівника надійшло повідомлення про конфлікт інтересів. Для прийняття рішення безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення / ініціювання звільнення з посади працівника Н., має два робочі дні з дня отримання повідомлення (наприклад, повідомлення керівником отримано 3 квітня, в середу, а 5 квітня, у п'ятницю, керівник має прийняти рішення). *Формою рішення* щодо врегулювання конфлікту інтересів для керівника може бути *наказ орієнтовно такого змісту*: «У зв'язку з надходженням від працівника Н. повідомлення від __ № __ про наявність у нього конфлікту інтересів під час виконання завдання (конкретно зазначити) відповідно до статті 28, пункту 1 частини другої статті 33 Закону України “Про запобігання корупції”, з метою врегулювання цього конфлікту інтересів

НАКАЗУЮ:

| 1. Здійснити зовнішній контроль у формі перевірки стану та результатів виконання працівником Н. завдання, вчинення ним дій, змісту прийнятих рішень чи проєктів рішень, що приймаються або розробляються працівником

чи відповідним колегіальним органом з питань, пов'язаних із предметом конфлікту інтересів, зокрема під час учинення працівником Н. дій, прийняття рішень чи підготовки проєктів рішень стосовно ...конкретно зазначити ту особу або ситуацію, яка спричиняє у працівника Н. конфлікт інтересів).

2. Покласти на працівника М. повноваження зі здійснення зовнішнього контролю у формі перевірки стану та результатів виконання працівником Н. завдання, вчинених працівником Н. дій, прийнятих рішень чи підготовлених проєктів рішень стосовно ...(конкретно зазначити ту особу або ситуацію, яка спричиняє у працівника Н. конфлікт інтересів).

3. Працівнику Н. у зв'язку із застосуванням зовнішнього контролю своєчасно інформувати працівника М. та надавати йому необхідну для здійснення відповідної перевірки документацію щодо виконання завдань, вчинення дій, змісту прийнятих рішень чи підготовлених проєктів рішень, пов'язаних із зазначеним конфліктом інтересів.

4. Працівнику М.:

1) здійснювати перевірку всієї інформації, всіх документів щодо вчинення працівником Н. дій, змісту прийнятих рішень чи підготовлених проєктів рішень стосовно ... (конкретно зазначити ту особу або ситуацію, яка спричиняє у працівника Н. конфлікт інтересів);

2) щоквартально, не пізніше 5 числа кварталу, що настає за звітним, надавати звіт про виконану роботу;

5. Працівнику К. (конкретно зазначити посаду, прізвище й ініціали особи, до повноважень якої належить виконання цієї функції) цей наказ довести до відома працівників М. та Н. під підпис.

6. Контроль за виконанням цього наказу покласти на уповноважений підрозділ (особу) з питань запобігання корупції (або залишаю за собою)».

Важливим напрямком запобігання корупції також є залучення до взаємодії організацій громадянського суспільства. Окрему увагу слід приділяти взаємодії з організаціями, які повідомляють про вчинене корупційне

правопорушення працівниками підприємства, установи чи організації системи МВС України. Ця інформація повинна ретельно перевірятися через механізм службового розслідування на наявність такої події та її юридичної кваліфікації з можливим подальшим інформуванням компетентних підрозділів внутрішньої безпеки й інших правоохоронних органів відповідно до їх юрисдикції.

Посилення ролі громадськості в діяльності підприємства, установи чи організації можливе шляхом запровадження розгляду питань про стан запобігання і виявлення корупції в підприємствах, установах чи організаціях, інформування суспільства про здійснені антикорупційні заходи в підприємствах, установах чи організаціях, проведення громадського обговорення проєктів нормативно-правових актів щодо діяльності підприємств, установ та організацій, висвітлення їх діяльності в аудіовізуальних і друкованих засобах масової інформації та в мережі Інтернет.

3. Організація здійснення нагляду та контролю за дотриманням вимог антикорупційного законодавства

Уповноважений підрозділ (особа) (далі-Уповноважений) відіграє головну роль у системі нагляду та контролю за дотриманням вимог антикорупційного законодавства. Однак контроль і нагляд за змістом та суттю є різними правовими категоріями. Так, контроль – це організаційно-правовий спосіб забезпечення законності та дисципліни, що характеризується спостереженням і перевіркою правомірності діяльності об'єкта контролю та фактичної відповідності тих чи інших дій вимогам чинного законодавства з можливістю втручатися в оперативно-господарську діяльність для усунення виявлених недоліків і з можливістю притягнення порушників до відповідальності. Нагляд також є організаційно-правовим способом забезпечення законності та дисципліни, проте для нього характерним виявлення та попередження правопорушень стосовно організаційно не підпорядкованих об'єктів. Тому Уповноваженому для того, щоб правильно розуміти, який організаційно-правовий спосіб застосовувати з метою забезпечення дотримання

вимог антикорупційного законодавства, потрібно знати відмінності між цими двома категоріями, а саме:

- 1) відомча підлеглість під час нагляду відсутня;
- 2) наявна можливість втручатися в оперативно-господарську діяльність для усунення виявлених вад (за контролю є, за нагляду немає);
- 3) контроль здійснюється з погляду відповідності ухвалених актів абовчинених дій законності й доцільності, нагляд – лише законності;
- 4) застосування заходів адміністративного примусу (під час контрольних заходів є досить імовірним, у здійсненні нагляду практично немає).

Отже, відповідно до положень чинного законодавства одними з завдань, покладених на Уповноважений підрозділ (особу), є забезпечення нагляду та постійного контролю за здійсненням заходів щодо запобігання корупції, здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів і здійснення контролю за дотриманням антикорупційного законодавства (п. 1, 6, 7 ст. 4 Постанови 706; розділ VIII рішення НАЗК від 2 березня 2017 р. № 75 «Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи»).

Юридична особа може визначати порядок здійснення планових і позапланових перевірок діяльності її працівників, порядок проведення експертизи документів, а також додаткові форми нагляду та контролю за дотриманням антикорупційної програми, зважаючи на специфіку своєї діяльності.

Основними формами нагляду та контролю Уповноваженого відповідно до Типової антикорупційної програми є:

- розгляд і реагування на повідомлення про порушення вимог антикорупційної програми, вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень;

- здійснення планових і позапланових перевірок діяльності працівників Юридичної особи щодо виконання (реалізації) антикорупційної програми;

- проведення експертизи організаційно-розпорядчих, юридичних, виробничих і фінансових документів, а також їх проєктів.

Юридична особа повинна створювати умови для здійснення повідомлень працівниками про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою, зокрема через спеціальні телефонні лінії, офіційні вебсайти, засоби електронного зв'язку. Дієвим механізмом роботи Юридичної особи з такими повідомленнями може бути розробка на її офіційному вебсайті відповідної електронної інтерактивної форми.

У випадку надходження повідомлень про порушення вимог антикорупційної програми Уповноважений має право:

- отримувати від інших структурних підрозділів Юридичної особи інформацію та матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань, а також в установленому законом порядку інформацію з обмеженим доступом або таку, що містить державну таємницю;

- отримувати від працівників Юридичної особи усні та письмові пояснення з питань, які виникають під час проведення службових розслідувань (перевірок);

- ініціювати перед керівником Юридичної особи питання щодо надсилання запитів до державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств та організації незалежно від форм власності з метою отримання від них відповідної інформації та матеріалів, необхідних для виконання покладених на уповноважений підрозділ завдань. При цьому запит має стосуватися виключно предмета перевірки;

- брати безпосередню участь у проведенні в установленому порядку службового розслідування (перевірки) в Юридичній особі з метою виявлення

причин та умов, що призвели до вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи невиконання вимог антикорупційного законодавства;

– використовувати інформаційні бази даних і відкриті реєстри, публікації у засобах масової інформації та соціальних мережах з метою збору і перевірки інформації щодо порушення вимог антикорупційного законодавства.

У випадку встановлення порушення вимог антикорупційної програми Уповноважений інформує в установленому порядку про такі факти керівника Юридичної особи, а також правоохоронні органи відповідно до їх компетенції.

Зміст антикорупційної програми може бути переглянутий за результатами нагляду та контролю за її дотриманням, а також оцінки результатів здійснення передбачених нею заходів.

Стосовно планових перевірок, то їх рекомендується проводити на основі затвердженого щорічного графіку, який може формуватися з урахуванням результатів оцінки ризиків і тих заходів, які були визначені в антикорупційній програмі для їх мінімізації. Головною метою таких перевірок є визначення через певні проміжки часу того, чи були такі заходи вчасно виконані та чи є вони достатніми для мінімізації ризиків. Позапланові перевірки доцільно проводити за наявності обґрунтованих підстав для перевірки стану дотримання антикорупційних стандартів працівниками на постійній основі та як засіб реагування і перевірки інформації, яка надходить до Уповноваженого. Обов'язковими умовами проведення планових і позапланових перевірок є дотримання розумних строків та неперешкоджання нормальному режиму роботи структурних підрозділів Юридичної особи.

Якщо під час здійснення нагляду або контролю за дотриманням антикорупційної програми Уповноважений виявить ознаки її порушення або ознаки вчинення корупційного чи пов'язаного з корупцією правопорушення, він ініціює перед керівником питання проведення внутрішнього розслідування у порядку, передбаченому розділом XV антикорупційної програми.

За необхідності Уповноважений також може проводити опрацювання організаційно-розпорядчих, юридичних, виробничих і фінансових документів, а також їх проєктів з метою виявлення факторів, що сприяють або можуть сприяти порушенню вимог антикорупційної програми, вчиненню корупційних чи пов'язаних з корупцією правопорушень (*Порядок проведення антикорупційної експертизи, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 18 березня 2015 р. № 383/5, а також затверджена ним методологія проведення такої експертизи*).

Такими факторами можуть бути:

- відсутність чітких і прозорих процедур ухвалення рішення (обчислення певних сум);
- надання занадто широких дискреційних повноважень під час ухвалення рішення;
- можливість ухвалювати рішення без обґрунтування;
- наявність неефективних засобів контролю за здійсненням повноважень;
- корупціогенні недоліки нормотворчої техніки та/або колізії та прогалини; відсутність або недостатність конкурсних процедур;
- наявність у договорах положень про підвищену (порівняно з визначеною законодавством) відповідальність Юридичної особи в разі невиконання умов договору;
- відсутність або зменшена (порівняно з визначеною законодавством) договірна відповідальність ділових партнерів Юридичної особи;
- внесення до договорів змін або доповнень, які порушують законні інтереси Юридичної особи, тощо.

Для проведення експертизи Уповноваженому надаються права, передбачені підп. 1–3, 6 п. 12 розділу VI Типової антикорупційної програми. За результатами експертизи Уповноваженому рекомендується скласти письмовий

висновок для подальшої передачі його керівнику для вжиття відповідних заходів.

У кожній з перелічених форм контролю важливим аспектом є забезпечення документування та зберігання відповідної інформації, у тому числі у формі ведення реєстрів (рекомендовані зразки порядків і форм ведення окремих реєстрів наведено в додатках 3–9 Методичних рекомендацій, затверджених рішенням НАЗК № 734).

Зокрема, при веденні Реєстру повідомлень про порушення рекомендується забезпечувати фіксацію дати їх надходження, форми надходження та описувати стислий зміст. При цьому кожному повідомленню слід присвоювати порядковий номер, а також указувати вжиті заходи реагування та їх результат. У випадку невідповідності змісту повідомлення вимогам, що висуваються для його розгляду, в Реєстрі також доцільно вказувати причини відмови від розгляду повідомлення.

Стосовно кожного розглянутого повідомлення рекомендується формувати окремі справи, які, крім самого повідомлення, можуть містити:

- додатки до повідомлення (копії документів, звуко-, відеозаписи тощо);
- рішення Уповноваженого про залишення повідомлення без розгляду або передачу повідомлення керівнику для ініціювання внутрішнього розслідування;
- акт внутрішнього розслідування з додатками (у випадку проведення розслідування);
- копію наказу про притягнення особи до дисциплінарної відповідальності (за наявності);
- копію заяви до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції в разі виявлення ознак адміністративного або кримінального правопорушення (за наявності);

– інформацію про вжиті заходи щодо усунення причин і наслідків корупційних діянь (якщо таке мало місце), а також про заходи щодо запобігання таким діям у майбутньому (за наявності).

При цьому інформація, що накопичується Уповноваженим, використовується, як правило, лише в цілях, визначених в антикорупційній програмі, і не повинна перебувати у відкритому доступі.

Дієвим механізмом роботи Юридичної особи з такими повідомленнями може бути розробка на її офіційному вебсайті відповідної електронної інтерактивної форми. Процедуру організації роботи з повідомленнями, які надходять через офіційний вебсайт, рекомендується визначати у порядку розгляду Уповноваженим повідомлень про факти порушення антикорупційної програми, вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень. Зазначений порядок затверджується наказом Юридичної особи.

У контексті зазначеного, даним наказом, зокрема, рекомендовано визначати:

1) структурні підрозділи Юридичної особи, які забезпечують:

– функціонування на офіційному вебсайті електронної форми повідомлення про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції», яка додається до наказу;

– створення електронної скриньки для отримання повідомлень про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» через офіційний вебсайт Юридичної особи та закріплення її за підрозділом документального забезпечення;

– реєстрацію повідомлення та направлення його на розгляд уповноваженій особі;

2) завдання уповноваженої особи з питань запобігання та виявлення корупції Юридичної особи щодо:

- забезпечення первинного розгляду повідомлень (під час якого потрібно встановити, чи відповідає повідомлення вимогам, установленим абз. 3 ч. 5 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції»);

- організації перевірки повідомлень (якщо викладена в них інформація може бути перевірена і стосується посадових осіб Юридичної особи, у термін, установлений абз. 4 ч. 5 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції»);

- інформування керівника Юридичної особи (у разі підтвердження викладеної в повідомленні, про необхідність припинення виявленого порушення, усунення його наслідків та притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності, а у випадку виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення також інформування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції відповідно до абз. 5 ч. 5 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції»);

- направлення за належністю для розгляду повідомлення (якщо викладена

них інформація не стосується посадових осіб Юридичної особи).

Контроль за дотриманням Юридичною особою вимог антикорупційного законодавства здійснюється Уповноваженим у контексті визначених Законом обмежень та заборон, зокрема:

- обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (стаття 22 Закону).

- обмеження та запобігання одержанню подарунка, неправомірної вигоди та поводження з ними (статті 23 – 24 Закону).

- запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (стаття 28 – 34 Закону),

Стосовно реалізації вказаних повноважень Уповноважений може керуватися Методичними рекомендаціями щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затвердженими рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 29 вересня 2017 р. № 839.

Кожен службовець під час виконання своїх повноважень повинен брати до уваги весь спектр своїх не лише правових (юридичних), а й соціальних (приватних) відносин, які зумовлюють виникнення майнового чи немайнового інтересу. При цьому лише такий приватний інтерес у сфері службових / представницьких повноважень, що може вплинути або впливає на об'єктивність або неупередженість ухвалення рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень, спричиняє виникнення реального або потенційного конфлікту інтересів.

Алгоритм дій особи у випадку виникнення конфлікту інтересів

Закон зобов'язує вживати заходів щодо недопущення виникнення реального або потенційного конфлікту інтересів.

З моменту, коли особи, зазначені в п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, дізналися чи повинні були дізнатися про наявність у них реального чи потенційного конфлікту інтересів, вони зобов'язані повідомити не пізніше наступного робочого дня безпосереднього керівника, а якщо особа перебуває на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі, – Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень в якому виник конфлікт інтересів. До останніх можна віднести посаду Генерального прокурора України та Рахункову палату.

Керівник Юридичної особи повідомляє державного секретаря МВС про конфлікт інтересів, спричинений будь-яким майновим чи немайновим інтересом, у тому числі зумовленим особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими стосунками з фізичними чи юридичними особами (приватним інтересом).

Посадові особи, працівники Юридичної особи також повідомляють про конфлікт інтересів безпосереднього керівника.

Законом прямо не вказано форму такого повідомлення, проте рекомендується робити повідомлення про реальний / потенційний конфлікт

інтересів у письмовій формі, адже, по-перше, це є документальним підтвердженням того, що особа дійсно повідомила про наявність конфлікту інтересів, по-друге, це дає можливість керівнику детально проаналізувати ситуацію для того, щоб визначитися з оптимальним способом урегулювання цього конфлікту.

До повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про реальний / потенційний конфлікт інтересів рекомендується додавати засвідчені копії документів, які визначають службові (представницькі) повноваження, підтверджують приватний інтерес тощо. Крім того, до повідомлень рекомендується додавати результати самостійного тесту на наявність (відсутність) конфлікту інтересів.

Безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення / ініціювання звільнення з посади, відповідно до ч. 3 ст. 28 Закону протягом 2 робочих днів після отримання такого повідомлення приймає рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів, про що повідомляє відповідну особу.

НАЗК у випадку одержання повідомлення про наявність реального чи потенційного конфлікту інтересів у особи, яка перебуває на посаді, що не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, упродовж 7 робочих днів роз'яснює такій особі порядок її дій щодо врегулювання конфлікту інтересів.

Особи, зазначені в п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, зобов'язані не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів, а також ужити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів. Після отримання рішення керівника або роз'яснення НАЗК чи іншого визначеного законом органу слід діяти у суворій відповідності до визначеного вказаними суб'єктами способу врегулювання конфлікту інтересів або роз'ясненого порядку дій щодо врегулювання конфлікту інтересів.

Відповідно до положень ч. 2 ст. 29 Закону особи, в яких наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів, можуть самостійно вжити заходів щодо його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням документів, що підтверджують це, безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади.

Відповідно до ч. 5 ст. 28 Закону в разі існування в особи сумнівів щодо наявності в неї конфлікту інтересів вона зобов'язана звернутися за роз'ясненнями до територіального органу НАЗК, який надає підтвердження про відсутність конфлікту інтересів (ч. 6 ст. 28 Закону). До утворення в установленому порядку територіальних органів підтвердження про відсутність конфлікту інтересів на звернення вказаних вище осіб надає НАЗК.

При цьому, як видно з положень ст. 28 Закону:

- з таким зверненням може звернутися тільки особа, зазначена в п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, в якій існують сумніви щодо наявності в неї конфлікту інтересів;
- у зверненні за роз'ясненням до територіального органу НАЗК або зверненні до НАЗК необхідно зазначити дії, щодо яких виник сумнів.

До своїх звернень особам, зазначеним у п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, доречно додавати документально підтверджену інформацію, що розкриває зміст повноважень, приватного інтересу та ситуації (дій), стосовно якої (яких) існують сумніви щодо наявності конфлікту інтересів, із наданням належним чином завірених документів. Доречно також послуговуватися додатками 1–3 до Методичних рекомендацій щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затверджених рішенням НАЗК від 29 вересня 2017 р.⁸³⁹.

Якщо особа не отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона має діяти відповідно до вимог, передбачених у розділі V «Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» Закону, тобто вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів самостійно (якщо це можливо), а також діяти відповідно до вжитих

безпосереднім керівником або керівником органу, до повноважень якого належить звільнення / ініціювання звільнення з посади, заходів для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Звернення до територіального органу Національного агентства з питань запобігання корупції або до НАЗК не звільняє особу від обов'язків:

- повідомити безпосереднього керівника про конфлікт інтересів;
- не вчиняти дій і не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів. Якщо особа отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона звільняється від відповідальності, якщо в діях, щодо яких вона зверталася за роз'ясненням, пізніше було виявлено конфлікт інтересів.

Алгоритм дій керівника у зв'язку із виникненням у підлеглої особи конфлікту інтересів

Зобов'язання осіб, зазначених у п. 1, 2 ч. 1 ст. 3 Закону, повідомляти не пізнішеступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника (п. 2 ч. 1 ст. 28 Закону) кореспондується з вимогою до безпосереднього керівника або керівника органу, до повноважень якого належить звільнення / ініціювання звільнення з посади:

- прийняти рішення щодо врегулювання в підлеглої особи конфлікту інтересів протягом двох робочих днів після отримання повідомлення (ч. 3 ст. 28 Закону);
- повідомити підлеглу особу про прийняте рішення щодо врегулювання конфлікту інтересів (ч. 3 ст. 28 Закону);
- вжити передбачені Законом заходи для запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у підлеглої особи (ч. 4 ст. 28 Закону).

Таким чином, згідно з ч. 3 та 4 ст. 28 Закону врегулювання конфлікту інтересів є безпосередньою сферою відповідальності керівника, рівень якого дозволяє вжити заходи, які б повною мірою забезпечували запобігання та

врегулювання конфлікту інтересів (крім випадків перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності в неї безпосереднього керівника).

Саме безпосередній керівник або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення / ініціювання звільнення з посади, володіє ситуацією у підконтрольній чи підпорядкованій сфері, обізнаний з обсягом повноважень підлеглих осіб та способами реалізації таких повноважень, повноважний приймати рішення щодо підлеглих, а отже, має всі можливості для вжиття ефективних заходів з урахуванням всіх обставин, а також передбачити наслідки таких заходів.

Важливо пам'ятати, що цей процес є вкрай відповідальним, адже невірний обраний захід може призвести не тільки до неефективного врегулювання конфлікту інтересів, а й до кваліфікації таких діянь керівника як неправомірних.

Водночас слід підкреслити, що разом з обов'язком щодо врегулювання конфлікту інтересів для керівника Законом установлена заборона прямо чи опосередковано (тобто, через будь-яких інших осіб, насамперед інших працівників) спонукати в будь-який спосіб підлеглих до прийняття рішень, вчинення дій або бездіяльності всупереч закону на користь своїх приватних інтересів або приватних інтересів третіх осіб.

Стаття 29 Закону визначає, що конфлікт інтересів може бути врегульований самостійно працівником або шляхом ужиття керівником такої особи спеціальних заходів врегулювання. До таких заходів Закон відносить:

1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;

2) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень;

3) обмеження доступу особи до певної інформації;

4) перегляд обсягу службових повноважень особи;

- 5) переведення особи на іншу посаду;
- 6) звільнення особи.

Кожен із цих заходів має свою специфіку, адже може обиратися залежно від низки умов: виду конфлікту інтересів (потенційний або реальний); характеру конфлікту інтересів (постійний або тимчасовий); суб'єкта прийняття рішення про його застосування (безпосередній керівник та/або керівник відповідного органу, підприємства, установи, організації); наявності (відсутності) альтернативних заходів врегулювання; наявності (відсутності) згоди особи на застосування заходу.

Запобігання конфлікту інтересів у зв'язку з наявністю в особи підприємств чи корпоративних прав

Одним зі способів запобігання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, посадових осіб юридичних осіб публічного права та осіб, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку (п. 1, підп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону), Законом визначено передачу в управління підприємств та корпоративних прав, належних таким особам.

Так, згідно з вимогами ст. 36 Закону зазначені особи зобов'язані протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі (крім членів своєї сім'ї) належні їм підприємства та корпоративні права.

Отже, для підвищення ефективності застосування обмеження стосовно невжиття заходів щодо запобігання корупції необхідно на належному рівні забезпечити:

- організацію роботи та проведення навчання щодо дотримання службовцями Юридичної особи правил етичної поведінки, розробки та контролю за виконанням галузевих кодексів або стандартів етичної поведінки посадових осіб відповідного державного органу, організації;

– інформування посадових осіб Юридичної особи про зобов'язання щодо передачі в управління іншій особі належних їм підприємств і корпоративних прав у порядку, встановленому законом та Методичними рекомендаціями щодо передачі в управління підприємств та/або корпоративних прав з метою запобігання конфлікту інтересів, затвердженими рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 11 серпня 2016 р. № 10. При цьому уповноважений підрозділ під час візування проєктів наказів (розпоряджень) з кадрових питань (особового складу) при призначенні осіб (кандидатів) на посади в державних органах, організаціях уживає заходів щодо перевірки інформації про наявність (відсутність) у таких осіб корпоративних прав;

– процедури перевірки факту подання суб'єктами декларування Юридичної особи, які в ній працюють (працювали), декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до Закону, а також процедури повідомлення органом (організацією), у якому працює (працював) суб'єкт декларування, Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій відповідно до Порядку перевірки факту подання суб'єктами декларування декларацій відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» та повідомлення Національного агентства з питань запобігання корупції про випадки неподання чи несвоєчасного подання таких декларацій, затвердженого рішенням НАЗК від 6 вересня 2016 р. № 19;

– створення умов для здійснення повідомлень працівниками Юридичної особи про порушення вимог Закону іншою особою, зокрема через спеціальні телефонні лінії, офіційні вебсайти, засоби електронного зв'язку (ч. 4 ст. 53 Закону). При цьому з метою забезпечення можливості потенційного викривача здійснити повідомлення про порушення вимог Закону іншою особою державний орган повинен створити спеціальну, окремо визначену, загально доступну та зручну рубрику (посилання) з інформацією про спеціальні

телефонні лінії, засоби електронного зв'язку безпосередньо на головній сторінці вебсайту;

– виконання відповідним Юридичною особою вимог ст. 54 Закону щодо заборони одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошові кошти або інше майно, нематеріальні активи, майнові переваги, пільги чи послуги, крім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

– ознайомлення з результатами спеціальної перевірки, що проводиться відповідно до ст. 56 Закону, стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, що передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком, у тому числі керівників організацій та їх заступників;

– у разі залучення, участі у проведенні внутрішнього аудиту Юридичної особи стосовно дотримання вимог антикорупційного законодавства. Участь працівників уповноважених підрозділів у проведенні внутрішнього аудиту полягає у спільному плануванні контрольних заходів, наданні допомоги підрозділу внутрішнього аудиту в оцінці виявлених фактів порушень бюджетного та фінансового законодавства на наявність ознак учинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень з боку відповідних посадових осіб;

– розгляду в межах повноважень повідомлень щодо причетності працівників Юридичної особи до вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень.

– отримання від інших структурних підрозділів та їх працівників інформації, матеріалів усних і письмових пояснень, необхідних для виконання покладених на нього завдань, а також в установленому законом порядку інформації з обмеженим доступом або такої, що містить державну таємницю;

– ініціювання перед керівником Юридичної особи питання щодо надсилання запитів до інших державних органів та організацій незалежно від

форми власності з метою отримання від них відповідної інформації та матеріалів, необхідних для виконання покладених на уповноважений підрозділ завдань.

На жаль, у 2019 році не було затверджено нової Антикорупційної стратегії України. Минулий стратегічний документ закінчив свою дію наприкінці 2017 року. З того часу в державі відсутній рамковий стратегічний документ у цій галузі. У 2018 році уряд затвердив проект Антикорупційної стратегії на 2018-2020 роки. Проте, він не був підтриманий Верховною Радою України. Уряд повинен дати доручення Національному агентству з питань запобігання корупції як уповноваженому на це органу щодо розробки нового проекту, із врахуванням нових реалій.

ВИСНОВКИ

Отже, у ході проведеного дослідження сформульовані науково-теоретичні положення, які забезпечують цілісне розв'язання питання невжиття заходів щодо протидії корупції як підстава відповідальності публічних службовців. Зокрема, вперше:

– розкрито потенціал норм і цінностей, які поділяють в демократичних країнах, а також вимог, які зобов'язують кожну державу-учасницю Конвенції ООН проти корупції забезпечувати інституційну спеціалізацію в цій сфері. як своєрідних бар'єрів на шляху поширення корупції;

– з-поміж вимог, які змістовно охоплюються принципом верховенства права, виокремлено вимоги правової (юридичної) визначеності як такі, що дозволять сформулювати конкретні пропозиції щодо антикорупційної нормотворчості та антикорупційного правозастосування, забезпечити відповідність правової визначеності заборон і обмежень як засобів запобігання проявам корупції в Україні міжнародним стандартам ефективної скоординованої політики протидії корупції;

– акцентовано увагу на необхідності закріплення чітких правових приписів, які стосуються заборони особам, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції»;

– висвітлено роль належних законодавчих рішень стосовно невжиття заходів щодо протидії корупції, як одного із шляхів формування ефективної скоординованої політики протидії корупції в сфері публічної служби;

удосконалено:

– сучасні підходи до розгляду заборон і обмежень у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, з використанням потенціалу вимог правової визначеності як складової принципу верховенства права;

дістали подальшого розвитку:

– характеристика загальних ознак обмежень, які визначають певні межі дозволеної поведінки публічних службовців задля запобігання вчиненню правопорушень, пов'язаних із корупцією;

– оцінка антикорупційних обмежень, закріплених у положеннях Закону України «Про запобігання корупції», в якості адміністративно-правового засобу протидії корупційним проявам;

– роз'яснення сутності кожного із видів діяльності, дозволених для осіб, уповноважених на виконання функцій держави і місцевого самоврядування, в тому числі викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики зі спорту.

– міркування щодо усунення двоякого тлумачення правових приписів до невжиття заходів щодо протидії корупції, що призводить до неможливості застосувати їх на практиці.

Дослідження має практичне значення, тому що в ньому розкривається потенціал норм і цінностей, як своєрідних перешкод поширення корупційних практик (мереж) в сучасних демократичних державах. Обґрунтовується необхідність попередження та недопущення вчинення корупційних деліктів, зокрема особами, які самі створюють закони та нормативні акти і покликані намагатися примушувати інших до їх неухильного дотримання.

СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 245к/96-ВР із змінами, внесеними згідно Закону України № 1401-VIII від 2 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року (ратифікована згідно із Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» від 18 жовтня 2006 року № 251-V) / Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення 20.05.2019 р.)
3. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_029
4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 року. Конвенцію ратифіковано із заявою Законом України від 18 жовтня 2006 року. № 252-V. *Офіційний вісник України*. 2010. № 15. Ст. 717.
5. Міжамериканська конвенція проти корупції: прийнята на третій пленарній сесії Організації Американських Держав 29 березня 1996 року // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_089
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифіковано із заявою Законом України № 1678-VII від 16 вересня 2014 року // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011?te (дата звернення 20.05.2018)
7. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: від 4 листопада 1999 року, ратифіковано Законом України N 2476-IV (2476-15) від 16 березня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. N 16. Ст.266.

8. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 23 липня 1996 року // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_788

9. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб від 23 липня 1996 року. *Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію*. Київ: Школяр, 1999. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_788

10. Модельний кодекс поведінки державних службовців: додаток до Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000)10 від 11 травня 2000 року // Веб-портал Ради Європи. URL: [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Rec\(2000\)10_EN.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/documents/Rec(2000)10_EN.pdf)

11. Про двадцять керівних принципів боротьби з корупцією: Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи (97) 24 від 6 листопада 1997 року. URL: http://crimcor.rada.gov.a/komzloch/control/uk/publish/article;jsessionid=ADD49945492AB4622122873FCCB7BD8D?art_id=48068&cat_id=46352 (дата звернення 19.01.2020).

12. Четвертий додатковий звіт про виконання рекомендацій Україною за результатами Спільних Першого і Другого раундів оцінювання, затверджений на 63-му пленарному засіданні GRECO, яке відбулось 24–28 березня 2014 року у м. Страсбурзі (Французька Республіка) // Офіційний сайт Міністерства юстиції України. URL: http://old.minjust.gov.ua/anti_corruption_grecoeng

13. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. № 436-IV . *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 462.

14. Кодекс законів про працю України: Затверджений Законом УРСР від 10 грудня 1971 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додат. до № 50. Ст. 375.

15. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року № 8073-X, редакція від 14 січня 2020 року. *Відомості Верховної Ради*

УРСР. 1984. № 51. Ст. 1122.

16. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 5 жовтня 1995 року № 356/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 34. Ст. 266.

17. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 63. Ст. 1728.

18. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.

19. Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 року. № 651-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 28. Ст. 230.

20. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, із змінами, внесеними згідно із Законом від 14 січня 2020 року № 440-IX / Україна. Верховна Рада. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

21. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 7 квітня 2011 року № 3206-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 40. Ст. 404.

22. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 11 червня 2009 року № 1506-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 45. Ст. 691.

23. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року 2136 – VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 63. Ст. 1912.

24. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>

25. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2016 року № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.

26. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення 19.01.2020).

27. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39 Ст. 380.

28. Про професійних творчих працівників та творчі спілки: Закон України від 7 жовтня 1997 року № 554/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554/97-вр>

29. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Закон України від 18 жовтня 2006 року № 251-V. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/251-16>

30. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року № 2790–XII (в ред. Закону України від 1 лютого 2020 року). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2790–12>

31. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24 грудня 1993 року № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>

32. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV . *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.

33. Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2016 року № 285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285-2016-п>

34. Про затвердження Правил етичної поведінки державних службовців: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 року № 65. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248839311.19> (дата звернення 19.01.2020).

35. Рішення Конституційного Суду України від 13 березня 2012 року № 6-рп/2012 у справі № 1-14/2012 за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) п. 2 ч. 1 ст. 7, п. 2 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» // *Офіційний вісник України*. - 2012. - № 23. - Ст. 888.

36. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського-процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України від 13 грудня 2011 року N 17-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-11/ed20140302>

37. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини дев'ятої статті 61, частини третьої статті 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II „Прикінцеві та перехідні положення“ Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про вибори народних депутатів України“ щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії) від 21 грудня 2017 року № 3-п/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/v003p710-17/para62#n62&p=>

38. Постанова Апеляційного суду міста Києва № 760/13989/16-п від 10 лютого 2017 року. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64770678>

39. Постанова апеляційного суду Полтавської області від 08 травня 2015 року у справі № 554/3923/15-п. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44079274> (дата звернення: 06.06.2020).

40. Перелік робіт, які не є сумісництвом. Додаток до Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій, затвердженого наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28 червня 1993 року № 43

[Електронний ресурс]. URL: <http://www.rada.gov.ua/> (дата звернення: 05.05.2020).

41. Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 17 червня 2016 року № 2, зареєстроване у Міністерстві юстиції України 19 липня 2016 року за №987/29117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

42. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2018 році / схвалено рішенням НАЗК від 29 березня 2019 року № 885. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/Natsdopovid2018.pdf>

43. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: наук.-практ. посіб. / О. Л. Копиленко, З. А. Загинеї, О. Н. Ярмиш та ін.; за заг. ред. Ю. М. Дьоміна. – К.: Національна академія прокуратури України, 2014. – 304 с.

44. Бугайчук К.Л., Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані із корупцією [Текст] : практич. посіб. / К.Л. Бугайчук, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, В.О. Іванцов, С.О. Шатрава. – Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ. – 2016. – 100 с.

45. Антикорупційна політика та запобігання корупції в публічному управлінні: навч. посіб. / І. С. Бондар, В. Г. Горник, С. О. Кравченко, В. В. Кравченко; М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ: Ліра-К, 2017. 191 с.

46. Антикорупційні обмеження: сумісництво та суміщення з іншими видами діяльності [Електронний ресурс] // Державний службовець. – 2015. – № 9 (вересень). – Режим доступу: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ds/2015/september/issue-9/article-11537.html>.

47. Асафайло В. Протидія політичній корупції в Україні: інститути та організації. *Вісник Львівського університету*. Серія: Філол. - політол. студії: зб. наук. пр. Львів, 2018. Вип. 19. С. 92-98.

48. Басов А.В. Поняття «обмеження» як юридична категорія: теоретичний аспект. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 1. С. 23-33.

49. Богачова Л. Л. Принцип правової визначеності в європейському і національному праві (змістовна характеристика). *Теорія і практика правознавства: електрон. наук. фах. вид.* 2013. № 2 (4). С. 1–13.

50. Бринцев В. Андрющенко І. Застосування та інтерпретація стандартів (принципів) правової держави в конституційному судочинстві. *Вісник Конституційного Суду України*. 2008. № 3. С. 67-77.

51. Валле В. Корупція. Занепад соціального капіталу. – К.: Видавець Олег Філюк, 2018. – 235 с.

52. Великий тлумачний словник української мови / уклад. і гол. ред. В. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

53. Висновок Центру політико-правових реформ на проект Закону України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2018-2020 роки». URL: <https://pravo.org.ua/ua/news/20872350-visnovok-tsentru-politiko-pravovih-reform-na-proekt-zakonu-ukrayini-pro-antikoruptsiynu-strategiyu>

54. Гладун О., Годуєва К. Запобігання корупції шляхом встановлення обмежень щодо одержання подарунків. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1(47). С.32-39.

55. Головатий С. Коментар до документа Венеційської комісії «Мірило правовладдя» // European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) Rule of law Checklist / пер. з англ. С. Головатий. USAID, 2017. 163 р.

56. Гудков Д.В. Недоліки та переваги засобів фінансового контролю визначених Законом України «Про запобігання корупції». *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 2. С. 64-69.

57. Денисова А.М. Правові обмеження: поняття, види, функції. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 51-55.

58. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.; В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, В. Л. Федоренко (кер.) та ін. ; за ред. проф. Ю. В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренка. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 524 с.

59. Дубровський В., Лаф Д. Україна має зосередитися на запобіганні корупції, а не покаранні – Великий антикорупційний аналіз. URL: <https://rpr.org.ua/news/ukrajina-maje-zoseredytysya-na-zapobihanni-koruptsiji-a-ne-pokaranni-velykuj-antukoruptsijnuj-analiz/> (дата звернення 03.08.2019).

60. Дудоров О.О., Коломоєць Т.О., Кушнір С.М., Макаренков О.Л. Загальнотеоретичні, адміністративно та кримінальноправові основи концептуалізації антикорупційної реформи в Україні: колективна монографія. Запоріжжя, 2019. С. 123–207.

61. Жуков С. В. Адміністративно-правове забезпечення доброчесності суддів: проблеми теорії та практики: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2019. 485 с.

62. Загинеї З. А. Загальновизнане уявлення про гостинність як індикатор корупціогенності у тексті Закону України «Про запобігання корупції». Судова апеляція. 2018. № 2. С. 36-46.

63. Загинеї-Заболотенко З. Нарушение установленных законодательством требований относительно получения подарков: основные тенденции судебной практики Украины. In: *Revista Institutului Național al Justiției*. 2019, nr. 4(51), pp. 50-54.

64. Запобігання корупції: методичні рекомендації для місцевих активістів / [Д. О. Калмиков, Д. В. Сінченко, О. О. Сорока, М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова]; за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ: ФОП Москаленко О.М., 2017. 242 с.

65. Запобігання корупції: підручник / [Б. М. Головкін, В.Ф. Оболенцев, М.В. Романов та ін.]; за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2019. 296 с.

66. Звіт за період роботи Комітету Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції VIII скликання Верховної Ради України (2014-2019 роки). *Голос України*. № 140 (7146). 2019. 26 липня.

67. Звіт про діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції за 2018 рік. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/Zvit2018-1.pdf> (дата звернення 03.01.2020)

68. Звонська Л. Давньогрецька мова. Підручник для філософів. Київ: Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського: Дух і літера, 2011. 640 с.

69. Кагановська Т.Є. Організаційно-правові аспекти боротьби з корупційними проявами в державній службі. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Право». 2013. № 1082. Вип. № 16. С. 8-12.

70. Кіселичник В. Новели у законодавстві України про адміністративну відповідальність за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 93-100.

71. Клімова С.М. Організаційно-правове забезпечення сучасної антикорупційної політики: навчальний посібник. Х.: Право, 2015. 253 с.

72. Клімова С.М., Ковальова Т.В. Механізми запобігання корупції в Україні: навчальний посібник. Х.: Видавництво ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. 184 с.

73. Коломоєць Т. О. «Антикорупційні» обмеження для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: реалії використання «фільтру» правової визначеності в Україні та зарубіжних країнах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. С. 84-89.

74. Коломоєць Т., Лютіков П. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією: правовий аспект. *Адміністративне право і процес*. 2017. № 12. С. 164-168.

75. Коломоєць Т.О. «Антикорупційні» обмеження як складова частина принципу захисту законних очікувань особи в її взаєминах з особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Human rights as a base for the implementation of European legal values in Ukraine and the Republic of Poland in the context of civil society development: Collective monograph. Lublin: “Baltija Publishing”, 2019. P. 147–163

76. Коломоєць Т.О., Кукурудз Л.О. Подарунки для публічних службовців в Україні: заборона, обмеження чи дозвіл як оптимальна модель правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 92-96. URL: http://lsej.org.ua/1_2018/27.pdf

77. Коломоєць Т.О., Кукуруз Р.О., Кушнір С.М. Обмеження для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, як засіб запобігання конфлікту тривалого та публічного інтересів: правовий аспект / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 60 с.

78. Коломоєць Т.О., Кукуруз Р.О., Кушнір С.М. Обмеження для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, як засіб запобігання конфлікту тривалого та публічного інтересів: правовий аспект / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 60 с.

79. Коломоєць Т. Обмеження щодо одержання подарунків як засіб запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією: правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 164-168.

80. Конституція України. Науково–практичний коментар / редкол. : В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. : Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Х.: Право,

2011. – 1128 с. URL: <http://coollib.com/b/340418/read#t72> (дата звернення: 20.02.2020).

81. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

82. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

83. Корчак Н.М., Корчак Я.О. Проблематика застосування адміністративної відповідальності за порушення обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною роботою або підприємницькою діяльністю. *Юридичний вісник*. 2016. №2(39). С.80-85.

84. Костюк В.Л. Засади правового статусу державного службовця: науково-теоретичний аспект. *Публічне право*. 2018. № 1 (29). С. 134-142.

85. Кохан Г. В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ: НІСД, 2013. 232 с.

86. Кузьменко В.П. Соціальний капітал суспільства Френсіса Фукуями у створенні та розвитку НІС [Електронний ресурс] / В.П. Кузьменко : – Режим доступу : <http://iee.org.ua/ua/pub/p77>. – Назва з екрана.

87. ***Культурні цінності Європи: збірник: пер. з нім. / за ред. Ганса Йоаса, Клауса Вігандта. Київ: Дух і Літера, 2014. 552 с.***

88. Кушнар'ов І. В. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Видавництво «Юридична думка», 2018. 408 с.

89. Лаврик Г. В. Встановлення системних бар'єрів на шляху поширення корупційних практик: пріоритети сучасного суспільства. Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 88. Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2020. С.138-156.

90. Малько А.В. Ограничения в праве: проблемы теории, практики, политики. *Юридическая техника*. 2018. № 12. С.238-248 URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/ogranicheniya-v-prave-problemy-teorii-praktiki-politiki>

91. Малько А.В. Стимулы и ограничения в праве. Монография. Москва: Юрист, 2003. 250 с.

92. Міжнародно-правові акти протидії корупції: Збірка документів. Пер. з іноз. мов / Передмова акад. НАН України О. Л. Копиленка; Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ: Людмила, 2018. 588 с.

93. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. Хавронюк М.І. Київ: Ваіте, 2018. 472 с.

94. Науково-практичний коментар Закону України "Про запобігання корупції" / [Н. О. Армаш та ін.; за заг. ред. Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова]; Запорізь. нац. ун-т, Навч.-наук. лаб. дослідж. проблем служб. права НАПрН України. Запоріжжя: Гельветика, 2019. 87 с.

95. Науково-практичний коментар Закону України "Про запобігання корупції" / [В. С. Ковальський, О. І. Миколенко, Є. Л. Стрельцов, О. І. Клименко; спец. ред. Л. Л. Лазебний]. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 378 с.

96. Науково-практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції» / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С.228–263.

97. Новак А. Формування та реалізація національної антикорупційної політики на загальнодержавному та регіональному рівнях. *Демократичне врядування: Науковий вісник*. 2017. Вип. 18/19. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk18_19/fail/Novak.pdf (дата звернення 19.02.2019)

98. Нонік В. В. Формування та реалізація антикорупційної політики в Україні: теорія, методологія, практика: монографія. Житомир: Вид. О. О. Євенок. 2019. 316 с.

99. Остапчук П.П. Пастух І.Д. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів організації, що має на меті

одержання прибутку *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі* [Текст]: матеріали III Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. С.406-408.

100. Пархоменко-Куцевіл О. І. Формування та розвиток сучасних антикорупційних органів державної влади як основа запобігання та подолання корупції: теоретико-методологічний аналіз: монографія. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. 308 с.

101. Перепелюк В. Г. Науковий висновок: огляд. вид. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 60 с. URL: https://www.academia.edu/38714065/Науковий_висновок_щодо_питань_права_як_і_мають_фундаментальне_значення_для_формування_єдиної_правозастосовчої_практики (дата звернення 20. 02. 2020 р.).

102. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1699-18> (дата звернення 22.12.2019).

103. Проект (станом на 17 липня 2019 року). Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2019-2023 роки». URL: https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/TSPPR_-Proekt_-Antykoruptsiyna-stratehiia.pdf

104. Проект Закону України “Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2018-2020 роки”. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/discussion/proekt-zakonu-ukrayiny-pro-zasady-derzhavnoyi-antikoruptsijnoyi-polityky-v-ukrayini-antikoruptsijna-strategiya-na-2018-2020-roky/>

105. Сінчук О. Конвенція ООН проти корупції: правовий базис запобігання та протидії корупції в Україні // Міністерство юстиції України. URL: <http://www.minjust.gov.ua/21048> (дата звернення 19.01.2020).

106. Снігур І.Й., Мельник О.В. Обмеження наукової та викладацької діяльності державних службовців: аналіз антикорупційних новел. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. Число 1. С. 29-36. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR)

[bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR)

107. Соловйов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України: монографія. Київ, Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 2012. 508 с.

108. Сопілко І. М, Армаш Н.О. Корупція в Україні як спадщина радянського державного управління. *Наук. пр. Нац. авіац. ун-ту*. Серія: Повітр. і косміч. право. Київ, 2018. Вип. 2. С. 89- 94.

109. Стегній О.Г. Феномен всеохоплюючої корумпованості в сучасному українському суспільстві. *Український соціум*. 2012. № 1(40). С. 7-21.

110. Теория государства и права: курс лекций / Под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. М., 1997. 380 с.

111. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / Орг. з безпеки та співробітництва в Європі ; [упоряд. А. Г. Чубенко та ін.; редкол.: І. Б. Черкаський (голова) та ін.]. Київ: Компанія ВАІТЕ, 2018. 825 с.

112. Томкіна О. Принцип добросовісності державної влади. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 65-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2014_1_8_(дата звернення 19.01.2020).

113. Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика: монографія. Харків: «Друкарня МАДРИД», 2012. 196 с.

114. Фукуяма Ф. Соціальний капітал. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n53texts/fukuyama.htm> (дата звернення 07.07.2020).

115. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. Київ, 2015. 208 с.

116. Чорна В. Поняття, особливості та роль правових обмежень в системі правових засобів як дієвого інструменту правового регулювання. *World Science*. 2018. Vol. 4. № 1. С. 40-47. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1-2_2018/4.pdf

117. Шаптала Н. К. Принципи формування доказової бази під час розгляду Конституційним Судом України справ щодо антикорупційного законодавства. *Юрид. часоп. Нац. акад. внутр. справ*. 2018. № 2. С. 139-150.

118. Шимон О. М. Вдосконалення правового регулювання встановлення обмежень і заборон як засобів запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією. *Запорізькі правові читання: матеріали Щорічної міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 6 травня 2019 року / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 134-136*

119. Шимон О.М. Генеза нормативного визначення обмежень і заборон як засобів запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією. *Запорізькі правові читання: матеріали Щорічної міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 18 травня 2018 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. 222 с. С. 139-142.*

120. Юридична відповідальність за корупційні правопорушення: підручник / [В. Я. Настюк, О.Ю.Синявська, В.В. Мартиновський та ін.]; за заг. ред. В.Я. Настюка. Харків: Право, 2019. 512 с.

121. Kolomoiets T., Kushnir S. Restrictions after termination of the activities related to the use of state or local self-government functions, specific type of special anti-corruption restriction. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2018. № 3. С. 50–59. 5.

122. Transparency International Україна, Індекс сприйняття корупції – 2019. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattyu-koruptsiyi-2019/> (дата звернення 19.01.2020).